

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 23.

Onsdagen den 18 februari.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll så lydande:

År 1914 den 14 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

revisorer:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Olsson, O. N.</i> , f. d. riksdagsman, Broberg, Brodalen,	med 43 röster
› <i>Hammarškiöld, C. W. A.</i> , major, Göteborg,	› 43 ›
› <i>d'Orchimont, Fredrik</i> , f. d. handlande, Floda,	› 43 ›
› <i>Holmgren, Fredr.</i> , e. o. hovrättsnotarie, Göteborg;	› 43 ›

vid kontoret i Malmö

herr <i>Wikborn, N.</i> , lantbrukare, Arrie, Månstorp,	med 43 röster
› <i>Härje, K. A.</i> , konsul, Malmö,	› 43 ›
› <i>Johansson, P. A.</i> , kassör, Malmö,	› 43 ›
› <i>Nilsson, Anders Johan</i> , lantbrukare, L:a Isie, Södra Åby;	› 43 ›

vid kontoret i Falun

herr <i>Nordin, G.</i> , kaptan, Falun,	med 43 röster
› <i>Landberg, C. M.</i> , f. d. förvaltare, Falun,	› 43 ›
› <i>Jansson, J. P.</i> , f. d. riksdagsman, Saxhyttan, Nyhammar,	› 43 ›
› <i>Sandström, Carl</i> , kamrer, Orsa;	› 43 ›

Andra kammarens protokoll 1914. Nr 23.

vid kontoret i Gävle

herr	<i>Ericson, J. G.</i> , telegrafkommissarie Gävle,	med 43 röster
»	<i>Brodin, Carl</i> , grosshandlare, Gävle,	» 43 »
»	<i>Fogelberg, B.</i> , disponent, Gävle,	» 43 »
»	<i>Landberg, Erik</i> , vice konsul, Hudiksvall;	» 43 »

vid kontoret i Halmstad

herr	<i>Bökman, E.</i> , rektor, Halmstad,	med 43 röster
»	<i>Ehrenborg, G.</i> , major, Halmstad,	» 43 »
»	<i>Gyllensvärd, A. G.</i> , f. d. riksdagsman, Fågel- sång, Voxtorp,	» 43 »
»	<i>Håkansson, C. A.</i> , f. d. lantbrukare, Weinge;	» 43 »

vid kontoret i Härnösand

herr	<i>Sahlberg, Axel</i> , disponent, Strömnäs,	med 43 röster
»	<i>Carlsson, V.</i> , häradsskrivare, Härnösand,	» 43 »
»	<i>Hallin, E.</i> , kassör, Örnsköldsvik,	» 43 »
»	<i>Kallstenius, Gottfrid</i> , rektor, Härnösand;	» 43 »

vid kontoret i Jönköping

friherre	<i>v. Otter, A.</i> , godsägare, S. Hultrum,	med 43 röster
herr	<i>Gislén, Knut</i> , landskamrer, Jönköping,	» 43 »
»	<i>Johansson, C. R.</i> , folkskoleinspektör, Jönköping,	» 43 »
»	<i>Andersson, Johan</i> , lantbrukare, Flahult, Byarum;	» 43 »

vid kontoret i Kalmar

herr	<i>von Tell, Philip</i> , major, Kalmar,	med 43 röster
»	<i>Wickbom, J. A. O.</i> , rektor, Kalmar,	» 43 »
»	<i>Hultgren, A.</i> , lantbrukare, Kollinge, Söderåkra,	» 43 »
»	<i>Svänssohn, E.</i> , överlärare, Kalmar;	» 43 »

vid kontoret i Karlskrona

herr	<i>Kruse, K. R. T.</i> , kapten, Karlskrona,	med 43 röster
»	<i>Schartau, J. A.</i> , häradshövding, Karlskrona,	» 43 »
»	<i>Nelson, K. M.</i> , landstingsman, Björkeryd,	» 43 »
»	<i>Brorsson, N.</i> , kantor, Asarum;	» 43 »

vid kontoret i Karlstad

herr	<i>Liljesköld, K. A.</i> , f. d. häradshövding, Arvika,	med 43 röster
»	<i>Falk, H. H. W.</i> , kapten, Karlstad,	» 43 »
»	<i>Larson, L. W.</i> , lantbrukare, Labberud, Ölme,	» 43 »
»	<i>Göthberg, A. H.</i> , f. d. riksdagsman, Munkfors;	» 43 »

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Persson, J.</i> , landstingsman, Korsaröd, Sösdala,	med 43 röster
» <i>Månsson, Nils</i> , kamrer, Östra Broby,	» 43 »
» <i>Witzell, C.</i> , f. d. riksdagsman, Örkelljunga,	» 43 »
» <i>Jönsson, B. J.</i> , handlande, Kristianstad;	» 43 »

vid kontoret i Linköping

herr <i>Burén, Iv.</i> , lantbrukare, Boxholm,	med 43 röster
» <i>Edlund, Wilh.</i> , disponent, Mjölby,	» 43 »
» <i>Gustafson, J. A.</i> , lantbrukare, Katrineberg, Grebo,	» 43 »
» <i>Danielsson, O.</i> , godsägare, Forsby, Kimsta;	» 43 »

vid kontoret i Luleå

herr <i>Sandström, Pontus</i> , rådmän, Luleå,	med 43 röster
» <i>Nordberg, Alb.</i> , v. pastor, Neder-Luleå,	» 43 »
» <i>Hansén, David</i> , handlande, Gammelstad,	» 43 »
» <i>Bäckström, Amandus</i> , kommissionär, Öjebyn;	» 43 »

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Millqvist, A.</i> , godsägare, Simmatorp, Skara,	med 43 röster
» <i>Rodhe, M. F.</i> , domänintendent, Mariestad,	» 43 »
» <i>Bolin, J. Z.</i> , skollärare, Fyrunga,	» 43 »
» <i>Friberg, A. W.</i> , disponent, Skövde;	» 43 »

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Wahlberg, Fredrik</i> , ingenjör, Norrköping,	med 43 röster
» <i>Mossberg, Robert</i> , brandchef, Norrköping,	» 43 »
» <i>Hedenström, Daniel</i> , ingenjör, Ljusfors, Skär- blacka,	» 43 »
» <i>Lagerbäck, E. A.</i> , kassör, Norrköping;	» 43 »

vid kontoret i Nyköping

herr <i>af Schmidt, H. O.</i> , major, Nyköping,	med 43 röster
» <i>Weinberg, B.</i> , f. d. godsägare, Nyköping,	» 43 »
» <i>Hedin, O.</i> , ingenjör, Kärrobo, Nyköping,	» 43 »
» <i>Winblad, Oskar</i> , förvaltare, Nyköping;	» 43 »

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Horneij, Arvid</i> , tandläkare, Sundsvall,	med 43 röster
» <i>Hellgren J.</i> , bokhandlare, Sundsvall,	» 43 »
» <i>Ekholm, R.</i> , f. d. riksdagsman, Sundsvall,	» 43 »
» <i>Thor, C. G.</i> , förvaltare, Nedansjö;	» 43 »

vid kontoret i Umeå

herr <i>Boström, N.</i> , f. d. riksdagsman, Bodbyn, Burträsk,	med 43 röster
» <i>Collin, K. R.</i> , lektor, Umeå,	» 43 »
» <i>Broman, J.</i> , kronolänsman, Teg, Umeå,	» 43 »
» <i>Öhlén, John</i> , förvaltare, Umeå;	» 43 »

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Bring, Sven Kasper</i> , f. d. rådman, Uppsala,	med 43 röster
» <i>Åmark, Fr. Wilh.</i> , f. d. rektor, Uppsala,	» 43 »
» <i>Arnelius, G.</i> , organist, Öster-Lövsta,	» 43 »
» <i>Höök, C.</i> , f. d. riksdagsman, Edeby, Rasbokil;	» 43 »

vid kontoret i Visby

herr <i>Forsman, P. A.</i> , disponent, Roma Kloster,	med 43 röster
» <i>Melin, Oskar</i> , f. d. landskamrerare, Visby,	» 43 »
» <i>Larsson, K. L. J.</i> , riksdagsman, Bondarve,	» 43 »
» <i>Svallingson, L. E.</i> , kronolänsman, Bönders gård, Klintehamn;	» 43 »

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Björklund, E.</i> , jägmästare, Vänersborg,	med 43 röster
» <i>Nordin, Fredr.</i> , rektor, Vänersborg,	» 43 »
» <i>Holm, A. E.</i> , postmästare, Mellerud,	» 43 »
» <i>Johansson, Axel</i> , handlande, Ed;	» 43 »

vid kontoret i Västerås

herr <i>af Billbergh, Th.</i> , f. d. lektor, Västerås,	med 43 röster
» <i>Rudbergh, Hj.</i> , f. d. räntmästare, Västerås,	» 43 »
» <i>Ugglä, Claes</i> , häradshövding, Västerås,	» 43 »
» <i>Lindgren, Gustaf</i> , f. d. riksdagsman, Islingby;	» 43 »

vid kontoret i Växjö

herr <i>Johansson, O. A.</i> , hospitalssyssloman, Växjö,	med 43 röster
» <i>Westin, E. O.</i> , kaptän, Växjö,	» 43 »
» <i>Andersson, C. A.</i> , landstingsman, Ivla, Boarp,	» 43 »
» <i>Eriksson, J.</i> , f. d. riksdagsman, Lindehult, Älgutsboda;	» 43 »

vid kontoret i Örebro

herr <i>von Hofsten, H. R.</i> , major, Örebro,	med 43 röster
» <i>Montgomery-Cederhjeltn, R.</i> , kammarherre, Sengersjö, Lännäs,	» 43 »
» <i>Persson, O.</i> , nämndeman, Asker,	» 43 »
» <i>Windahl, Axel</i> , grosshandlare, Örebro;	» 43 »

vid kontoret i Östersund

herr <i>Björklund, Olof</i> , godsägare, Oviken,	med 43 röster
» <i>Tengvall, Otto</i> , kronofogde, Östersund,	» 43 »
» <i>Karlsson, K.</i> , f. d. riksdagsman, Lit,	» 43 »
» <i>Bromée, Jöns</i> , f. d. riksdagsman, Billsta, Hackås;	» 43 »

Suppleanter:*vid kontoret i Göteborg*

herr <i>Sandblad, Erik</i> , ombudsman vid hypoteksför- eningen, Göteborg,	med 42 röster
» <i>Olbers, Hj.</i> , assuranstjänsteman, Göteborg,	» 42 »
» <i>Lind, C. T.</i> , f. d. riksdagsman, Tanum,	» 42 »
» <i>Larsson, L.</i> , f. d. landstingsman, Huveröd;	» 41 »

vid kontoret i Malmö

herr <i>Rosén, Anders</i> , lektor, Malmö,	med 42 röster
» <i>Persson, Alfred</i> , lantbrukare, Wadensjö,	» 42 »
» <i>Ljung, J.</i> , handlande, Hör,	» 42 »
» <i>von Porath, Vilhelm</i> , överstelöjtnant, Lund;	» 42 »

vid kontoret i Falun

herr <i>Nilsson, A.</i> , förvaltare, Furudal,	med 42 röster
» <i>Thorsell, B.</i> , direktör, Wassbo, Ornäs,	» 41 »
» <i>Holst, P.</i> , handlande, Malung,	» 41 »
» <i>Bohm, H.</i> , kronofogde, Falun;	» 41 »

vid kontoret i Gävle

herr <i>Bengtsson, P.</i> , f. d. riksdagsman, Glösbo,	med 42 röster
» <i>Johnsson, Erik</i> , handlande, Gävle,	» 42 »
» <i>Göransson, G. S.</i> , ingenjör, Gävle,	» 42 »
» <i>Sjögren, Arv.</i> , disponent, Forsbacka;	» 42 »

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Frisell, G.</i> , fil. doktor, Kullagården, Varberg,	med 42 röster
» <i>Ehnbom, O. E.</i> , kronofogde, Halmstad,	» 42 »
» <i>Linder, J. R.</i> , skollärare, Tvååker,	» 41 »
» <i>Dahlberg, John</i> , handelsföreståndare, Halmstad;	» 41 »

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Tham, K.</i> , rektor, Hernösand,	med 42 röster
» <i>Björklund, Henrik</i> , hemmansägare, Dynäs,	» 42 »
» <i>Wiklund, N. E.</i> , landstingsman, Smöråker, Stigsjö,	» 41 »
» <i>Högberg, J. O.</i> , landtingsman, Näs, Härnösand;	» 40 »

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Magnusson, August</i> , Svarvartorpet, Anders- torp,	med 42 röster
» <i>Wall, C.</i> , landstingsman, Hakarp,	» 42 »
» <i>Johansson, Edvard</i> , Häradsköp, Skillingaryd,	» 42 »
» <i>Jonsson, Johan</i> , landstingsman, Norrahammar;	» 42 »

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Olsson, Knut</i> , lantbrukare, Torngård, Gräs- gård,	med 42 röster
» <i>Magnusson, F. H.</i> , journalist, Kalmar,	» 42 »
» <i>Schött, Helmer</i> , tullkontrollör, Kalmar,	» 42 »
» <i>Akesson, Axel</i> , Lindsberg, Ljungbyholm;	» 41 »

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Olsson, N. P.</i> , kamrer, Lörby, Mjällby,	med 42 röster
» <i>Svensson, Ferdinand</i> , landstingsman, Fridlev- stad, Björkeryd,	» 42 »
» <i>Jensen, Christian</i> , verkmästare, Karlskrona,	» 42 »
» <i>Karlsson, K. P.</i> , fortifikationskassör, Karls- krona, Oscarsvärn;	» 41 »

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Nilsson, Nils</i> , Årjäng, Silbodal,	med 42 röster
» <i>Johansson, Emil</i> , kyrkovärd, N:a Borgvik,	» 42 »
» <i>Göthberg, K. P.</i> , ingenjör, Munkfors,	» 42 »
» <i>Huss, R.</i> , kapten, Karlstad;	» 42 »

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Troedson, Troed</i> , f. d. riksdagsman, Bjärnum,	med 42 röster
» <i>Persson, Sven</i> , landstingsman, Oppmanna, Ar- kelstorp,	» 42 »
» <i>Sigfrid, N. J.</i> , disponent, Knislinge, Vanås,	» 42 »
» <i>Hansson, Joël</i> , handlande, Osby;	» 42 »

vid kontoret i Linköping

herr <i>Danckwardt-Lillieström, Gösta</i> , kassör, Lin- köping,	med 42 röster
» <i>Träff, Axel</i> , fabrikör, Mjölby,	» 42 »
» <i>Tolf, Ernst</i> , kamrer, Linköping,	» 42 »
» <i>Reutersvärd, Pontus</i> , kapten, Linköping;	» 42 »

vid kontoret i Luleå

herr <i>Forsgren, E. O. F.</i> , länsnotarie, Luleå,	med 42 röster
» <i>Wanhainen, W. L.</i> , konsulent, Luleå,	» 42 »
» <i>Lans, E. P.</i> , landstingsman, Luleå,	» 42 »
» <i>Wallin, H.</i> , rektor, Luleå;	» 42 »

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Holm, G.</i> , f. d. läroverksadjunkt, Skara,	med 42 röster
» <i>Forsman, Olaus</i> , adjunkt, Mariestad,	» 42 »
» <i>Lundström, A.</i> , landstingsman, Axvall,	» 42 »
» <i>Johansson, Victor</i> , disponent, Tidaholm;	» 42 »

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Cederstrand, Th.</i> , handlande, Norrköping,	med 42 röster
» <i>Andersson, Ernst</i> , lantbrukare, Skälsund, Norrköping,	» 42 »
» <i>Andersson, Gösta</i> , lantbrukare, Kolstad, Norrköping,	» 42 »
» <i>v. Malmborg, Karl</i> , kapten, Wij, Okna;	» 42 »

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Tottie, K. F.</i> , lantbrukare, Lilla Kungsladugården, Nyköping,	med 42 röster
» <i>Sjöström, G.</i> , kyrkoherde, Tuna, Larslund,	» 42 »
» <i>von Sydow, C. O.</i> , kapten, Nyköping,	» 42 »
» <i>Larsson, C. A.</i> , inspektor, Danbyholm, Björkvik;	» 42 »

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Hellberg, Alfred</i> , kyrkovärd, Högom, Sundsvall,	med 42 röster
» <i>Nilsson, W. E.</i> , disponent, Karlsvik, Sundsvall,	» 42 »
» <i>Persson, Johan</i> , handlande, Sundsvall,	» 42 »
» <i>Ahlgren, E.</i> , f. d. riksdagsman, Ala, Fjäl;	» 41 »

vid kontoret i Umeå

herr <i>Dahlén, A.</i> , postmästare, Nordmaling,	med 42 röster
» <i>Grafström, Hj.</i> , major, Umeå,	» 42 »
» <i>Lindgren, J. W.</i> , rektor, Umeå,	» 42 »
» <i>Andersson, J.</i> , f. d. riksdagsman, Baggböle, Västerhiske;	» 41 »

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Modén, K. H.</i> , lantbrukare, Berga, Bergsbrunna,	med 42 röster
» <i>Wiklund, Gustaf</i> , t. f. akademibokhållare, Uppsala,	» 42 »
» <i>Engström, O. A.</i> , direktör, Uppsala,	» 42 »
» <i>Jansson, A.</i> , arrendator, Bergby, Örbyhus;	» 42 »

vid kontoret i Visby

friherre <i>Kruuse af Verchou, Henning</i> , kapten, Visby,	med 42 röster
herr <i>Hansén, J. Th.</i> , riksdagsman, Bonsarve, Vamlingbo,	» 42 »
» <i>Broander, N. J.</i> , f. d. riksdagsman, Visby,	» 42 »
» <i>Söderberg, J. N.</i> , stabsintendent, Visby;	» 42 »

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Johansson, Albert</i> , bruksbokhållare, Upphärad,	med 42 röster
» <i>Sahlberg, R. C. Th.</i> , kapten, Vänersborg,	» 42 »
» <i>Engqvist, A. F.</i> , kontorschef, Stigen, Färgelanda,	» 42 »
» <i>Bergström, Arvid</i> , handlande, Vänersborg;	» 42 »

vid kontoret i Västerås

herr <i>Zander, J. A.</i> , handelsföreståndare, Västerås,	med 42 röster
» <i>Eriksson, Aug.</i> , godsägare, Kyrkbyn, Kolbäck,	» 42 »
» <i>Holmin, Elis</i> , major, Grävlinge,	» 42 »
» <i>Lindevall, L.</i> , f. d. riksdagsman, Säva, Altuna;	» 41 »

vid kontoret i Växjö

herr <i>Gyllenswärd, Hugo</i> , major, Växjö,	med 42 röster
» <i>Norlin, Anders</i> , dövtumslärare, Växjö,	» 42 »
» <i>Johansson, S. A.</i> , landstingsman, Högahult, Gåvetorp,	» 42 »
» <i>Svensson, Martin</i> , landstingsman, Kompersmåla, Ryd;	» 42 »

vid kontoret i Örebro

herr <i>Zethelius, G.</i> , major, Örebro,	med 42 röster
» <i>Eriksson, Lars</i> , f. d. riksdagsman, Fällingsbro,	» 42 »
» <i>Pauli, J. M.</i> , jägmästare, Klotten,	» 42 »
» <i>Ahlstrand, A. F.</i> , kassör, Örebro;	» 42 »

vid kontoret i Östersund

herr <i>Simonsson, Nils</i> , handlande, Fyrås,	med 42 röster
» <i>Olsson, N. O.</i> , lantbrukare, Täng,	» 42 »
» <i>Mattsson, And.</i> , lasarettssyssloman, Östersund,	» 42 »
» <i>Olsson, Olof</i> , handlande, Fastgården, Oviken;	» 42 »

sedan ordningen mellan dem av suppleanterna, som erhållit lika antal röster, blivit genom särskilda lottningar bestämd.

Hans Andersson.

O. M. Strömberg.

Axel Rooth.

Erik Röing.

Protokollet lades till handlingarna; och beslöt kammaren, att underrättelse om de försiggångna valen skulle genom utdrag av kammarens protokoll meddelas bankoutskottet med anmodan till utskottet att lämna såväl fullmäktige i riksbanken som vederbörande avdelningskontor och de valde meddelande om valens utgång.

§ 2.

Herr talmannen gav härefter på begäran ordet till

*Meddelande
från stats-
ministern.*

Hans excellens herr statsministern H a m m a r s k j ö l d; som anförde: Herr talman, mina herrar! Den nytillträdande ministären har ansett riktigt att redan nu giva kammaren ett meddelande om de omständigheter, som föranlett dess tillkomst, och om dess avsikter.

Sedan den Staaffska ministären inlämnat sina avskedsansökningar, hänvände sig konungen för bildande av den nya ministär, som till följd härav måste komma till stånd, till det liberala partiet inom riksdagen, ur vilket den föregående framgätt. Det hade enligt min och mina kollegers mening varit önskvärt, att denna hänvändelse lett till positivt resultat, men det försök, som gjordes, lyckades som bekant icke. Landshövdingen friherre De Geer läser icke hos sina partikamrater erhållit det stöd, som han ansåg erforderligt, och fann sig därför nödsakad att i konungens händer återlämna uppdraget. Först därefter blev jag tillkallad. I den då föreliggande situationen förordade jag, när det liberala partiet inom riksdagen syntes bestämt för att icke medverka vid ministärbildandet, att detta måtte av konungen anförtros åt riksdagens höger såsom den enda grupp inom riksdagen, som vid nämnda förhållande kunde ifrågakomma. Konungen, som livligt beklagade, att någon liberal ministär icke kunnat bildas, ville emellertid i allt vad på honom kunde ankomma, söka förhindra, att den meningsskiljaktighet, som föranlett den Staaffska ministärens avskedsansökan, skulle bliva en partifråga, som störande inverkade på lösningen av vårt lands livsfråga, försvarsfrågan. Han önskade därför, att det nya statsrådet, när det ej syntes kunna bliva en liberal ministär, ej heller skulle bliva en ministär, bildad av riksdagshögern. Det borde enligt hans mening vara en ministär, som med krafter samlade från olika håll, där under föreliggande förhållanden medverkan kunde påräknas, skulle inrikta sin verksamhet särskilt på försvarsfrågans lösning.

Då jag efter förnyat överbärande blev övertygad, att ministärens bildande på sådant sätt skulle, om det visade sig utförbart, vara i det allmännas intresse att föredraga framför den enda möjlighet, som i övrigt syntes återstå, kunde jag icke undandraga mig att, när sådant av mig äskades, göra ett försök.

Det tillmötesgående och den uppmuntran, som jag från skilda håll fick röna, bekräftade i sin mån förhoppningen, att jag skulle kunna i någon mån gagna vårt land.

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

Den nya ministärens uppgift är att i den situation, som föreligger, göra vad göras kan för en snar och tillfredsställande lösning av försvarsfrågan. Sveriges anseende och därmed i viss mån också dess trygghet har genom de senaste årens storartade uttryck för en stark och över partimotsatser höjd, offervillig fosterlandskärlek mycket ökat. Bittert vore det i sanning, om vad sålunda vunnits i anseende och trygghet skulle gå förlorat, och om samtidigt det väpnade försvarets oundgängliga stärkande fördröjdes. Det bör så vitt möjligt förebyggas, att vårt folk inför utlandet, där kännedomen om de verkliga förhållandena i vårt land ofta är bristfällig, framstår som en nation, färdig att söndra sig i häftiga partifejder på bekostnad av fosterlandets trygghet.

I den anda, som framgår av det nu sagda, har den nya ministären bildats och i denna anda har den för avsikt att verka. Den konflikt, som uppstått till följd av vissa meningsskiljaktigheter mellan konungen och hans förutvarande rådgivare, är enligt vår mening uppenbarligen icke sådan, att försvarsfrågans lösning för dess skull bör fördröjas.

Ministären vill såsom sitt förnämsta mål uppställa utarbetandet utan dröjsmål av ett fullständigt förslag till försvarets ordnande.

På grund av rådande förhållanden ämnar ministären föreslå konungen, att det blivande förslaget till ny försvarsordning skall föreläggas riksdagen, sedan valmännen genom upplösning av andra kammaren beretts tillfälle att gå till val på denna fråga. Ministärens syfte är att söka ena försvarsvänner ur skilda läger kring denna stora fråga med undanskjutande av meningsskiljaktigheter i andra ämnen, vilka i *detta sammanhang* måste framstå såsom underordnade. Dylika meningsskiljaktigheter kunna ju komma till sin rätt vid höstens allmänna val. Tiden för upplösningsbeslutet skall snarast möjligt närmare bestämmas. Samtidigt med nämnda beslut eller kort därefter skola vi offentliggöra huvuddragen av den försvarsreform, vi ämna tillstyrka konungen att framlägga inför riksdagen. Vid dess utarbetande skall behörigt avseende fästas därvid, att de medel, som för försvarsändamål bliva erforderliga i form av värnskatt och annorledes, uttagas på rättvist sätt och med hänsyn till den verkliga bärkraften.

Ministären vill i samband härmed uttala såsom sin övertygelse, att en god lösning av försvarsfrågan är väl förenlig med en alltjämt fortgående kraftig utveckling av det sociala reformarbetet.

I nära sammanhang med försvarsreformen stå enligt vår mening frågorna om en reformerad krigslagstiftning och om inrättande av ett militieombudsmansämbete.

Vad angår frågor, som icke stå i sammanhang med försvarsreformen, åläggas oss av förhållandena med nödvändighet en viss begränsning. Då ministären bildats med nämnda reform som sitt särskilda syftemål, måste spörsmål, som med den icke

höra samman och som kunna antagas vara i väsentlig grad partiskiljande, tills vidare undanskjutas.

Slutligen vill ministären eftertryckligt betona, att vårt lands militära stärkande icke har annat ändamål än försvar och neutralitet.

Vi äro fullt medvetna om situationens svårigheter. Men vi äro tillika förvissade, att ingen skall kunna misskänna det fosterländska syfte, varmed vi träda till vårt tunga och ansvarsfulla värv. Och vi anse oss ha rätt att förvänta stöd av försvarsvänner inom skilda politiska läger.

Härpå yttrade:

Herr Branting: Herr talman! Av den förklaring, som vi nyss hört uppläsas, framgick, att meningen vore, som regeringens chef uttryckte det, att konungen ville förhindra, att försvarsfrågans lösning skulle störas under nu föreliggande förhållanden, och det har varit för att tillmötesgå sådana önskingar, som den nuvarande ministären ansett sig kunna mottaga sina uppdrag.

Det förefaller mig, att det onekligen varit mera lämpligt, om sådana överbäganden om vad som kunde störa försvarsfrågans fortsatta utveckling och behandling hade skett före det uppseendeväckande talet på borggården, vilket hölls utan att någon av konungens ansvarige rådgivare fått kännedom om dess innehåll, oaktat, efter vad allmänt bekant är, framställning gjorts om att åtminstone huvudpunkterna måtte meddelas dem. Vad som sedan kommer efteråt, när redan en utmaningshandske är kastad, det är icke ett försök, som man har rättighet att utan vidare understödja genom att slå sig för sitt bröst och förklara, att man endast gör sin plikt mot fäderneslandet.

Vad som har sagts här dels i ursäktande, dels i förmildrande ord, avsedda att i någon mån skjuta undan den djupa misstämning, som råder här i kammaren mot den nu tillkomna regeringen, kan dock icke på något vis fördölja det faktum, att herrarne sitta där såsom en levandegjord brytning mot den konstitutionella utveckling, som det har varit de sista tiderna i vårt folks historia förbehållet att fullfölja. Det är icke på grund av något riksdagens förtroende som denna regering nu tagit plats på statsrådsbänkarna, utan det är på grund av det förtroende som den åtnjuter från representanten för den första statsmakten. Utan att alls underskatta betydelsen av att ett sådant förtroende finnes, så är det ju dock uppenbart, att i en parlamentarisk ordning, sådan som den vi allt mera kommit in i och i full överensstämmelse med våra grundlagars anda, är det *ej tillräckligt* med förtroende från konungen, utan det fordras först och främst, att de riktlinjer, som folket i val uppdragit, skola respekteras av regeringen. Av den här framlagda förklaringen framgår icke tydligt, huruvida denna regering ämnar anse sitt uppdrag avslutat, när folket i val

*Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)*

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

har talat och till äventyrs bekräftat det omdöme om vilka riktlinjer vi önska, som gavs redan vid de föregående valen år 1911, bekräftat de meningar, på grund av vilkas förhärskande inom valmanskåren den nuvarande majoriteten i andra kammaren sitter på sina platser. Där är genast en blotta och en lucka, ty följer man den tankegång, på vilken denna regering bildats, så visar det sig ganska klart, att nog kan man även sedan finna på fosterländska talesätt för att fortsätta att få regera och styra rakt i strid med folkmeningen.

Jag skulle vidare vilja veta positivt, huruvida denna regering övertagit ansvaret, om den övertagit ansvaret för de beryktade ord, vilka givit signal till dess tillkomst. Det kan icke fördöljas, att det dock var så, att på de direkta, positiva frågor, som gjordes av den avgångna regeringen, vilka gingo ut på endast att få veta, huruvida konungen hade fattat *avgörande* beslut med de ord, som måste så tolkas, såsom de framfördes inför allt Sveriges folk, intet som helst öppet och bestämt besked gavs; det gavs endast undvikande, uppskjutande talesätt. Regeringen, som nu trätt fram för att täcka detta, måste giva besked, huruvida den menar det ena eller det andra.

Det frågades vidare om det icke vore billigt och rimligt, att, innan konungen gjorde högtidliga politiska utfästelser, han rådgjorde med sina ansvariga rådgivare, icke blott med andra, vilka som helst. Även på den frågan har här icke givits något som helst svar, utan man svarade — jag vågar säga det — efter formeln »goddag yxskaft». — Talaren avbröts nu av herr t a l m a n n e n, som anförde: Jag får påminna talaren om 3 paragrafen regeringsformen. — Herr Branting fortsatte härefter: Ja, jag kan inte hjälpa, herr talman, att jag icke kan finna, att det kan vara någon ärekränkning i att en handling, som här upplästs, karakteriseras på sådant sätt. Det förefaller mig alldeles orimligt, att på detta sätt yttranderätten skall kringskäras även i själva riksdagen, liksom man redan börjat kringskära den utanför riksdagen.

Ja, det som här bort genast sägas är det, att denna regering, trots sin förklaring, trots sitt löfte, som för övrigt är hållet i ganska obestämda ordalag beträffande tidpunkten för att upplösa riksdagen och vädja till valmännen, i allt fall här ifrån riksdagen måste mötas med det djupaste misstroende. Det måste sägas ifrån så, att det blir klart och tydligt inför folket, att denna regerings tillvaro innebär ett avsteg från de parlamentariska vägar, på vilka vi ha varit inne. Ett sådant återfall kan icke, efter mitt sätt att se, tolereras utan måste ögonblickligen på det kraftigaste tillbakavisas, och detta har jag för min del med mitt yttrande nu genast velat göra både å egna vägnar och, jag är viss därom, å hela det partis vägnar, som jag representerar.

I detta anförande instämde herrar *Lindqvist* i Stockholm,

Tengdahl, Söderberg i Stockholm, *Palmstierna, Winberg, Lindhagen, Wallin, Molin* i Södertälje, *Sjöblom, Borg, Bärge* i Katrineholm, *Johansson* i Uppmälby, *Persson* i Norrköping, *Sterne, Magnusson* i Kalmar, *Nilsson* i Kabbarp, *Linders, Lindberg, Waldén, Kloo, Ingvarsson, Borggren, Thorsson, Holmström, Nilsson* i Kristianstad, *Ekelund, Rydén, Persson* i Malmö, *Berg* i Munkfors, *Bengtsson* i Göteborg, *Hallén, Larsson* i Västerås, *Helger, Forssell, Rundgren, Jansson* i Falun, *Nilsson* i Hagaby, *Anderson* i Råstock, *Sandler, Svensson* i Skönsberg, *Månsson, Lindley, Sävström, Edbom, Norin, Berglund, Leksell, Hage, Kropp, Kristensson* och *Andersson* i Härrklättan.

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Edén: Herr talman! Då den man, som skulle ha varit den rätte att giva det första svaret åt den nu här presenterade ministären, den förre statsministern Karl Staaff, tyvärr av sjukdom är förhindrad att i dag närvara, så har jag att söka i någon mån giva ett uttryck åt de känslor, som förde röra sig inom det liberala partiet vid mottagandet av denna ministär och vid åhörandet av dess förklaring.

Det har då först i hög grad fäst min uppmärksamhet, att denna ministär börjat med en förklaring, att det hade varit dess uppfattning, att det skulle ha varit lyckligt, om konungen hade kunnat bilda en ministär ur det liberala partiet i riksdagen, och de nya regeringsmedlemmarna ha också därtill lagt genom sin chefs mun en förklaring, att när en ny liberal ministär icke kunde bildas de hade ansett det logiska vara att hänvändelse skett till riksdagens höger. Jag skall, med utgångspunkt därifrån, tillåta mig konstatera, att häri torde ligga ett erkännande, som hela denna kammars vänster säkert vill stryka under, nämligen att det är något onaturligt och orimligt med en sådan ministärbildning, som nu skett utan parlamentariskt underlag. Det är icke rimligt, icke lyckligt och icke sunt, att man nu, när vi äro så långt inne i tjugonde århundradet, på detta sätt söker gå tillbaka till den form för regeringsbildning, som fanns en gång i världen i detta land, men som vi av erfarenhet funnit vara opraktisk och olämplig och för ett modernt statsliv hinderlig. Det har icke kunnat undgå att förvåna mig, att ministären, när den genom sin chef giver detta indirekta erkännande åt det mot vår utveckling stridande i hela dess tillkomst, icke har dragit den enkla konsekvens, som därav efter vårt förmenande borde hava dragits, nämligen att ministären icke hade bort komma till, utan att regeringen bort få ligga i de händer, där den låg förut.

Den ärade statsministern har sagt, att det enligt hans och hans kollegers mening hade varit lyckligt, om hänvändelsen till medlemmar av det liberala partiet att bilda en ny liberal regering hade lett till resultat. Har då icke också den tanken

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

kommit fram för den nya ministären, att det hade varit lyckligare ur alla synpunkter, om den konflikt, som genom oförsiktiga uttryck och farliga utfästelser uppkommit, hade utjämnats på det enda sättet, som den rimligen kunde utjämnas på, nämligen genom förklaringar, som givit det avgående statsrådet tillbaka den plats i regeringen, som detta statsråd tillkom. Så, endast så hade konflikten bort lösas, och det lär icke lyckas att nu framställa ställningen så, som om den icke kunnat lösas på det viset.

Nu vill i alla händelser denna nya ministär göra gällande, att den trätt till regeringen för att försöka förhindra, att den meningsskiljaktighet, som kommit till synes, skulle bli en partiifråga, som kunde inverka på försvarsfrågan. Jag fruktar, jag befarar uppriktigt, att detta syfte blir ytterst svårt att vinna. Ty den meningsskiljaktighet, som kommit till synes, den lär ingalunda elimineras bort genom denna ministärs tillkomst. Tvärtom nödgas vi att fatta denna ministärs utnämning så, att den har trätt in uti ansvaret för de regeringsmaximer, med vilka den gamla ministären icke kunde finna sig tillfredsställd. De män, som nu övertagit regeringsansvaret, ha övertagit det på det program för konungens ingripande i regeringen, som uti de yttranden, jag har nämnt, kommit till synes, och vi torde väl, antager jag, förr eller senare få tillräckliga tillfällen att närmare granska, hur långt dessa män ämna gå i utförande av dessa regeringsgrundsatser.

När nu ministären gör till sin uppgift att försöka höja försvarsfrågan ur den hotande partistriden, så må det endast tillåtas mig att däremot göra den invändningen, att det är ett ytterst olyckligt sätt att försöka höja försvarsfrågan ur partistriden, när man kastar ut ur ledningen av denna frågas behandling de män, som ha offrat på den frågan nu mer än två år, som lagt den tillrätta och som stodo färdiga att försöka giva den den bästa möjliga lösningen. Det är icke på det sättet, man höjer försvarsfrågan över partierna. På det sättet kastar man tvärtom ut den ibland partierna till en lekboll för de politiska passionerna. Om, såsom också jag hoppas, partistriden icke skall komma att fördärva försvarsfrågan, då är det sannerligen icke denna ministärs förtjänst, utan då beror det därpå, att försvarsfrågan dess bättre i alla samhällslager och i det parti, vars främste män nyss stodo vid ledningen, har en sådan grundval, att man känner sitt ansvar för den frågas lösning.

För övrigt skall jag endast tillägga, att det givetvis är för tidigt att yttra sig om det försvarsprogram, ministären kommer att framlägga. Ingen har begärt, att det skulle föreligga färdigt i dag. Men det kan man åtminstone anmärka, att de antydningar, som lämnats hitintills, på ett slående sätt tyckas stämma med den förutsägelse, som jag under debatten i onsdags fann mig kunna göra på grund av då förekommande yttranden från högern, nämligen att det ser ut, som meningen

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

hos de nya ledande egentligen skulle vara att taga upp vad som hittills blivit klart av den förra ministärens försvarsplan. Det är på sätt och vis en glad känsla, man har, när man förnimmer detta — en glädje över att ministären Staaffs arbete för den reviderade försvarsplanen, så häcklat medan den ministären satt kvar, nu plötsligt befunnits så värdefull! Men om fortsättningen av denna annekteringsprocess blir lik den början, med vilken man här lockat, då frågar jag åter, såsom jag frågade för en vecka sedan: vad skulle då hela detta ministärombyte tjäna till?

Sist har den ärade statsministern sagt, att han och hans kolleger anse sig ha rätt att vänta stöd av försvarsvänner av skilda politiska partier. Jag bestrider, att den ärade chefen för denna regering har den rätten. Den rätten att vänta stöd av försvarsvänner från olika partier, den rätten har endast försvarsfrågan själv. Det skall icke heller fela, att allt skall göras, för att en lösning måtte vinnas. Men ännu ha vi sannärigen ingen anledning att vänta, att denna lösning skall behöva eller kunna vinnas på det sättet, som börjats genom denna ministärs tillsättning. Även jag hoppas, att försvarsfrågan skall komma till en lösning, men jag måste med djupt beklagande säga ifrån att jag icke kan se, att den nytillkomna regeringen har någon utsikt att bidra till lösningen.

Med herr Edén förenade sig herrar vice talmannen *D. Persson, Pettersson* i Södertälje, *Martin, Gustafsson* i Vi, *Modig, Olsson* i Ramsta, *Byström, Andersson* i Altofta, *Hamrin, Eliasson, Rune, Runefors, Bengtsson* i Norup, *Hamilton, Olsson* i Järnsida, *Larsson* i Säby, *Hansen, Åkesson, Ifvarsson, Jönsson* i Revinge, *Säfstrand, Bosson, Anderson* i Knapasjö, *Enderstedt, von Sneidern, Wijk, Röing, Olsson* i Åsen, *Carlson* i Herrljunga, *Danielsson, Karlson* i Västtomten, *Bogren, Nilson* i Örebro, *Sandberg, Olofsson* i Ävik, *Söderbom, Nordström, Mossberg, Igel, Janson* i Bråten, *Eklund, Jansson* i Edsbäcken, *Persson* i Björnsbyholm, *Eriksson* i Yttermalung, *Karlsson* i Fjäl, *Westlund, Hedström, Sundström, Hansson* i Bäck, *Lundgren* i Björna, *Molin* i Dombäcksmark, *Bergman, Wedin, Olofsson* i Digernäs, *Viklund* i Oviken, *Torgén, Hellberg* i Lycksele, *Rehn, Wikström, Lundström* i Långnäs, *Hellström, Jonsen* i Gumboda, *Sandstedt, Leander, Cederborg, Hayberg, Björnberg, Julin* och *Olausson*.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Det är ett gammalt ordspråk, som säger, att dag ej skall prisas, förrän sol gått ned. Detsamma som gäller i naturen gäller också om människorna, och en ministär bör enligt mitt förmenande bedömas efter sina gärningar. Men om det nu är så, att ett bedömande skall ske på förhand, som här varit fallet, vill också jag säga min mening.

Under de förhållanden, som nu äro, hälsar jag ministären välkommen. Jag gör det för det första därför, att varken makt-

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

begär eller ärelystnad har föranlett ministärens framträdande; vidare därför att det torde kunna förväntas, särskilt med anledning av det uttalande, som här gjorts från statsrådsbanken, att regeringen skall i möjligaste mån intaga ställning utanför partiernas rāmärken, och för det tredje därför, att jag hoppas, att regeringen skall uppträda som målsman för de många och ständigt växande element i vårt land, som önska samhällsfredens bevarande, och att jag önskar, att regeringen plikttroget och lugnt skall söka med hjälp av alla likasinnade från skilda läger på ett betryggande sätt och på ett sätt, som är överensstämmande med landets förmåga, lösa landets i denna stund viktiga fråga, försvarsfrågan.

Herr Nydal instämde häruti.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig, att herr Edén framställde en fråga till fel adressat. Han riktade den frågan till den nuvarande regeringen, vad regeringsskiftet skulle ha tjänat till. Det synes mig, att den frågan borde riktas till den föregående regeringens främste man och övriga medlemmar av den regeringen, vilka blåst upp en formell divergens mellan två anföranden till en stor konstitutionell konflikt.

Det socialdemokratiska partiets ledare har här i dag talat om regeringen såsom en levandegjord brytning mot den konstitutionella utvecklingen, och att dess bildande varit ett avsteg ifrån parlamentariska vägar; och herr Edén talade om, att det är något onaturligt och orimligt med en ministärbildning utanför riksdagens partier, och att det icke varit riktigt och icke sunt att gå tillbaka till en sådan regeringsbildning, som man borde ha kommit ifrån.

Jag tror, att jag har rätt att tala å det moderata partiets vägnar, då jag förklarar, att detta parti icke kan taga ställning till den nuvarande regeringen förrän det känner dess program. Jag tror, att det varit riktigare och bättre, om vänstergruppernas talemän här i dag hade tydligare och klarare ställt sig på denna samma sunda och starka grund och icke här kommit med delvis förtäckta krigsförklaringar mot den regering, som bildats, under påstående, att dess bildning skulle innebära ett avsteg från konstitutionella utvecklingsformer.

Formen för angreppen har ju dock här i det stora hela varit ganska behärskad, men annorlunda låter det ute i landet, och till och med i det manifest, som alla i denna kammare sittande liberaler undertecknat, står det uttryckligen, att striden gäller i den nuvarande situationen främst en av grundvalarna för hela den demokratiska politiken, den gäller svenska folkets självstyrelse. Detta översattes på folkmöten ute i landet så, att det har planerats eller avsetts något brott mot vår konstitution, vår gällande författning. Det förefaller mig då, som om man något bör orda härom i dag genom ett inlägg i debatten,

*Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)*

ty nog synes det mig och många med mig, att här verkligen göras anlopp mot Sveriges grundlagar och den författning, som är fotad på dessa. Och detta bör icke fördöljas. Först har det gjorts försök av den föregående regeringen att utan hemul i rikets grundlagar binda konungens yttranderätt. Här märkes nu en medveten strävan att söka beröva konungen rätten att till statsrådsämbetet kalla den, han själv anser lämplig och skicklig därtill. Och även detta anlopp mot vår författning, mot konungens grundlagsenliga rättigheter göres oavslåtligen i dessa dagar. Men härmed angripes och hotas en av de centrala punkterna i Sveriges författning. Ty berövas konungen den grundlagsenliga rätten härtill, ja, då kan med en omskrivning av en fransk konungs ord om sig själv och staten sägas, att Kungl. Maj:t, det skall vara liberalernas ledare i andra kammaren med en konung bredvid sig endast för att skriva under. Konungens rätt att tillkalla rådgivare stadgas uttryckligen i våra grundlagar, där det heter i regeringsformens 4 §, att konungen kallar och utnämner svenska män etc. till statsråd.

Nu ser jag, att herr Edén i ett stort anförande i går har talat om en annan grundlag, än den vi känna till. »Vi vilja» — uttalade han i Uppsala — »att den kungliga regeringen skall vila på folkets och folkrepresentationens förtroende, och det är och blir till sist den enda grundlag, som håller». Ja, naturligtvis måste det finnas ett ömsesidigt förtroende mellan konungen och folket, men sammanhanget giver den innebörden och förklaringen åt herr Edéns ord, att med folket och folkrepresentationen skulle avses majoriteten i andra kammaren, och det är detta, som gör denna s. k. grundlag så avgjort stridande mot de grundlagar, som verkligen konstituera vår författning. Talaren förkunnade en ny lära om en grundlag över de skrivna. Om man nu tänker på innebörden i det talade, innebär ej detta om något ett angrepp på vår författning?

Det har predikats under de senaste åren en liberal sats, att varje regeringsbildning måste grundas på majoriteten i den företrädesvis folkvalda kammaren. Jag tror icke, herr talman, att jag går utanför ämnet, då jag söker i någon mån besvara frågan, om den föregående regeringen varit en majoritets- eller en minoritetsregering. Utgångspunkten måste bli i detta som i en hel del andra spörsmål, vad det liberala partiets dåvarande ledare herr Staaff uttalade i början av valstriden 1911 i sitt Dala-tal. »Makten», sade han, »måste tillkomma majoriteten och, om tvåkammersystem råder, majoriteten i den företrädesvis folkvalda kammaren. Endast så kan makten grundas på folkviljan, och någon annan utväg än att grunda makten på folkviljan kan icke sluta väl». Alltså: statschefen bör överlåta regeringsmakten åt majoritetens män i den folkvalda kammaren. Men så skedde icke.

Det var klart under valstriden, att det liberala partiet icke skulle komma att utgöra majoritet i denna kammare. Endast

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

genom en sammanslutning mellan liberalerna och socialdemokraterna skulle ett flertal kunna skapas i denna kammare såsom grundval för regeringsbildning. Och på hösten 1911 uppfördes ett litet väl överspelat teaterstycke, då till socialdemokratiska ledare en hänvändelse riktades, om icke ett par socialdemokrater ville ingå i regeringen. Det var ju klart från början, att svaret skulle bli nej. Allt var så väl överspelat. Följden blev, att ett minoritetsparti i denna kammare bildade regering, och en av den regeringens främsta uppgifter var att försöka lösa försvarsfrågan. Hur man tänkt sig saken eller hoppats på en lösning med majoritetens hjälp i denna kammare, uttalade även herr Staaff i Dala-talet sålunda: »Och vad försvarsfrågan angår, beror det på, huruvida den riktning inom socialdemokratien, som vill...lägga landet värnlöst för fientliga inkräktare, får överhand. Sker icke så, lär det icke vara omöjligt, att de båda vänsterpartierna i samförstånd skulle kunna lösa frågan om försvarsbördornas lättande till överensstämmelse med folkets bärkraft». Utvecklingen har även här givit den liberale ledaren orätt i hans antagande.

Nu hördes väl även andra röster i valstriden. Så hänvisade herr Schotte i ett tal i Ängelholm till, att även i andra länder en minoritet bildar regering, om den har stöd av andra partier, men han betonade starkt, att någon som helst allians, hemlig eller öppen, icke avslutats mellan socialdemokraterna och liberalerna. Och det har minsann tillräckligt intygats av herr Branting under senare år, ibland här i kammaren, ibland i hans tidning och ibland på folkmöten. Allteftersom tiden gått efter 1911 års valstrid, ha vi sett, att den föregående regeringen icke varit bildad på någon som helst fast sammanslutning av de båda vänstergrupperna. Jag vill endast hänvisa till den märkliga sockerdebuten i denna kammare förra riksdagen, huru som regeringen uppträdde för att slå ihjäl sitt eget förslag, huru socialdemokraterna kommo för att försvara detsamma, huru vi hade en synnerligen egendomlig omröstning här, som på ett utmärkt sätt belyste den slags andrakammarparlamentarism, som har socialdemokraterna att stödja sig på i andra kammaren. Röstresultatet var ju så ovisst, att regeringens egna medlemmar med plats i kammaren röstade för förtroendevotum för sig själva och mot sin egen proposition. Sedan visade det sig till och med, att det avgivits litet för många röstsedlar, något som av kammarens talman förklarades bero på, att det var olika tjocklek på papperet. Och man har av talmannen det enskilda yttrandet, att nog är det svagt med det förtroendevotum för regeringen, som delvis kan bero på papperets tjocklek i röstsedlarna!

Se vi på utvecklingen under denna riksdag, så är det väl ingen, som kunnat draga i tvivelsmål, att försvarsfrågan skulle bli den viktigaste frågan. Och herr Staaff ställde i Karlskronatalet i utsikt anslagsäskanden på ett 60-tal miljoner kronor. Hur håller då satsen om andrakammarparlamentarism, vilande

*Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)*

på majoriteten i andra kammaren? Jo så, att det socialdemokratiska partiet genom ett manifest, genom uttalanden i remissdebatten, genom en adress överlämnad på kanslihusets trappa, direkt förklarar, att partiet icke på något sätt ville följa den liberala regeringen utan tvärtom ämnade fordra nedsättning i stället för ökning av försvarsbördorna. Kan man då verkligen tala om, att den förra regeringen under denna riksdag skulle kunnat vara en majoritetsregering? Hade den icke blåst upp konflikten här, hade icke följden därav blivit, att den avgått, då hade den i försvarsfrågan fått stödja sig på högern. Och det skulle visat sig, att vi hade precis samma parlamentarism, som vi haft förut, den s. k. hoppande parlamentarismen, balanseringsparlamentarismen, där regeringen faktiskt är en minoritetsregering, som i vissa frågor stöder sig på ett parti, i andra frågor på ett annat.

Jag vill härmed säga, att den brytning i utvecklingen, som från socialdemokratiskt och liberalt håll påstås ha ägt rum genom 1911 års regeringsbildning, faktiskt icke finnes. Det är samma principer för regeringsbildning och regeringsutövning som tidigare. Det är endast en fiktion, detta tal om den ändrade utvecklingen. Ännu kvarstår därför i helgd våra grundlagars bestämmelser om konungens rätt att kalla sina rådgivare. Ännu ha vi icke kommit in på andra parlamentariska vägar, och man bör därför såsom övergrepp mot författningen tillbakavisa alla anspråk i annan riktning.

Herr Branting: Jag vet icke rätt, herr talman, om herr Hildebrand talade å sina egna vägnar eller å sitt partis vägnar. Man fick det intrycket, att partiet icke vill fram, ty, som hans ord föllo, det känner icke ännu regeringens program. Och i så fall har det varit en rent personlig deklARATION och en utveckling av personliga meningar om diverse ting mellan himmel och jord, allt ifrån papperets tjocklek och till andra sakers tjocklek, som vi här åhört. Då återstår från denna diskussion det konstaterandet, att man från högersidan undandragit sig att formligen giva den nu sittande regeringen sitt stöd. Man håller sig fortfarande avvaktande; man »trycker i åkern», som det stod i någon tidning. Den enda, men så mycket mera oförbehållsamma röst, som höjts för regeringen, kom från partiet Zetterstrand och alla dem, i vilkas namn den ärade talaren för ordet.

Jag måste dock med anledning av herr Hildebrands yttrande konstatera, huru han själv kastar fram och tillbaka, när han här i början av sitt anförande — det var då, jag begärde ordet — framhöll, att här förelåg bara en formell divergens, som blåsts upp av den föregående regeringen. Det var icke många dagar, sedan herr Hildebrand själv konstaterade här i kammaren, att en djup åsiktsskillnad måste ligga bakom den divergens, som framstod. Vilkendera, herr Hildebrand är det, som

Meddelande
från stats-
ministrerna.
(Forts.)

man skall fästa avseende vid, eller skall man avstå från att fästa alltför stort avseende vid någondera?

Jag skulle nog sannolikt ändå hava sagt ett par ord, även om icke herr Hildebrands omkastning så direkt uppkallat mig. Det synes mig nämligen nödvändigt att efter de anföranden, som hållits, i vilka försvarsfrågans ställning så starkt utgjort det väsentliga ledmotivet, man återför tankarna på vad som här beträffande den nya regeringen är huvudsaken, och det är, att, ehuru denna regering själv, såsom var och en på förhand kan förstå, kommer att proklamera, att den är till endast för försvarssakens skull, den dock faktiskt är till såsom ett medel för den personliga kungaviljan att göra sig gällande gentemot riksdagsmajoritetens vilja. Det är denna ställning såsom verktyg för den personliga kungamakten, som dess medlemmar ha åtagit sig att fylla. Det är denna ställning, som de icke komma ifrån genom någon som helst predikan om, att det var av de ärligaste motiv för försvarssakens skull, som de bildat denna regering.

Jag tror också, att det är på tiden att protestera emot den reaktionära tolkning av vår konstitution, som gjort sig gällande här och där, och som också fick en genklang från herr Hildebrand, när han ville göra gällande, att konungens rätt att själv kalla sina ministrar skulle kunna så brukas, jag vågar säga, så missbrukas — ifall herr talmannen tillåter mig begagna det ordet — att de, som valdes, stode utan samklang med folkmeningen, utan samklang med representationen. Det kan naturligtvis, om man rycker lös enstaka satser ur regeringsformen, läggas in hos konungen en sådan rätt, men hela vår konstitutionella utveckling står där för att vittna om det stigande, oavlåtligt stigande inflytandet hos vår representation såsom uttryck för *folkviljan* vid regeringens bildande.

Konungens formella frihet att kalla sina rådgivare är dock i en konstitutionell stat, en stat, som mer och mer befast sin parlamentariska ordning, i själva verket bunden vid att hålla sig till det förtroende, som landets majoritet giver uttryck åt vid valen. Ty över folkets vilja, uttryckt i val, finnes icke denna rätt för konungen att kalla andra rådgivare. Över folkets vilja, uttryckt i val, mot svenska folkets vilja kan denna rätt icke upprätthållas, och det är olyckligt för den, som försöker driva fram så föråldrade åskådningar i ett tidevarv, sådant som vårt. Man bryter därigenom endast, vad som ännu finnes kvar av förtroende och möjlighet av samverkan mellan konungen och folket i detta avseende, man banar själv vägen för tankar, vilka genljuda högt över hela landet i dessa dagar. Man måste med nödvändighet framkalla frågan huruvida själva vår konstitution måste omändras för att förebygga sådana övergrepp.

Denna fråga föreligger naturligtvis icke ännu till ett slutgiltigt avgörande, ty ännu finnas möjligheter öppna till en återgång, ännu finnas möjligheter givna för att komma tillbaka

*Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)*

till sunda konstitutionella former, så att folkviljan skall vara den gällande här i landet. Men det vill jag hava sagt redan nu, att aldrig kommer det att inträffa, att svenska folket går in på att låta sig regeras efter en personlig kungamakts vilja, utan det måste krävas, att när folkviljan har talat, så får ingen annan makt sätta sig emot densamma, icke ens med stöd av den ena eller andra lösryckta punkten i regeringsformen.

Herr Edén: Herr talman! Jag har uppkallats av herr Hildebrand men vill ingalunda följa honom på den långa exkursion, som han gjorde tillbaka till föregående valårs valtal, genom riksdagens protokoll ända fram till det tal, som jag höll i går i Uppsala, och som han hedrade med en så egendomlig uppmärksamhet. Jag skall endast nöja mig med ett par anmärkningar.

Herr Hildebrand fann anledning att satirisera över, att den nyss avgångna regeringen, när det i fjol gällde bestämmande av sockertullen, såsom han uttryckte sig, uppträdde för att slå ihjäl sitt eget förslag. Minns jag icke orätt, så är det en regering, som förut gjort samma konststycke med ännu större eftertryck, nämligen den regering, som 1907 uppträdde med en kraft, vartill man knappast ens inom den regeringen sett ett motstycke, för att slå ihjäl sitt eget förslag i rösträttsfrågan. Då var herr Hildebrand en av denna regerings allra varmaste anhängare. Hans kritik nu över ministären Staaft i sockerfrågan förefaller mig således icke vidare träffande och har väl för övrigt mycket litet med denna debatt att göra.

Men när herr Hildebrand i dagens debatt tillåtit sig att också draga in sådant, som att han av den nu avlidne talmannen hört något yttrande om beskaffenheten av det förtroendevotum, som i sockerfrågan gavs åt den föregående regeringen, då ber jag rätt och slätt att få protestera. Tror icke herr Hildebrand, att om denne av hela kammaren vördade man nu funnits bland oss, protesten då skulle ha kommit från honom själv?

Herr Hildebrand ansåg vidare, att jag skulle hava vänt mig till fel adressat, när jag talade om det olyckliga i, att det skulle bliva denna ministär, som skulle övertaga det svåra värvet med försvarsfrågan. Jag har vänt mig till den enda adressat, som regeringsformen medgiver, eftersom jag vänt mig till de män, som övertagit ansvaret för den, vilken framkallat situationen.

Herr Hildebrand gjorde ett citat ur mitt tal i går för att visa, att jag i min åskådning av den politiska situationen gått ifrån rikets grundlagar. Det är högst beklagligt, att herr Hildebrand, som varit redaktör för en stor tidning, icke känner tidningarnas vanliga medarbetare, som kallas tryckfelsnisse, och icke ens har så pass mycket av klar besinning kvar, när han läser ett tal, att han kan se, när denne tryckfelsnisse kan ha varit framme. Herr Hildebrand påstod, att jag skulle hava sagt, att vi liberaler fordra, att den kungliga regeringen skall vila på folkets och folkrepresentationens förtroende, och att detta till

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

sist blix »den enda grundlag, som håller». Ordet grundlag kan, som bekant, tagas i två bemärkelser, det vet nog även herr Hildebrand; det kan betyda »grund» eller »grundval» i allmänhet lika väl som författningsurkund. Läser man referatet lugnt, så finner man, att ordet i detta sammanhang just måste ha den förra betydelsen, nämligen grundval och icke grundlagsurkund. Därmed faller hela herr Hildebrands ståtliga komposition i spillror. Vill han läsa talet in extenso, finns det för övrigt i en annan tidning. Där står det neutrala ordet »grund, som håller», och det tror jag, att jag sade.

Herr Hildebrand gjorde gällande, att det egentligen endast föreligger en »formell divergens» mellan den avgångna regeringen och konungen, och han satiriserade över, att det liberala manifestet vågar tala om, att svenska folkets självstyrelse nu är i fara. Till detta skall jag endast säga, att den omständigheten, att herr Hildebrand nu kan tala om detta såsom en formell divergens, visar bäst, huru litet herr Hildebrand i själva verket förstår av vad det svenska folkets självstyrelse i våra dagar är och kräver. Jag tror, att detta folk själv kommer att giva sin mening så pass tydligt till känna, att man skall finna, att *det* åtminstone har förstått, att här varit mera än en formell divergens.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag begärde ordet, då herr Hildebrand talade om ett teaterstycke. Det förefaller mig nämligen så, som om vi för närvarande stode inför en teaterminister. Jag kan icke neka till att de allvarliga förhandlingar i ordinär ordning, som väl i alla fall skola vara grundvalen för det svenska statsskicket arbetsätt, för närvarande äro rubbade, och att vi befinna oss inför ett arrangement, ett tillfällighetsstycke, som i hög grad påminner om teater.

Om vi nu erinra oss, hur denna sak först uppkommit, kan man säga, att den nuvarande ministären har det s. k. bondetåget att tacka för sin tillvaro, ty det var detta uttryck för svenska folkviljan, som så grep de övre styrande lagren, att de trodde, att man kunde göra sig av med både folkrepresentationen och det övriga folket. Går man längre tillbaka och undersöker, hur detta bondetåg uppkommit, skulle man ur denna synpunkt kunna säga, att den nuvarande ministären vilar icke på grundlagen och icke på folkviljan, utan på grosshandlar Frykbergs arrangeringsförmåga.

Emellertid har nu saken utvecklats på ett annat sätt. Nu är det verkligen så, att den nuvarande ministären försöker stödja sig på och även i själva verket nog kommer att få stöd av något helt annat än grosshandlar Frykberg och hans skapelse, bondetåget.

Det har talats här i dessa tider och icke med orätt om de två nationerna. Det är beklagligt, att man skall behöva tala därom. Hela vårt arbetes mål är ju att sammansmälta dessa bägge nationer till ett folk, till att förstå varandras olika intressen och taga hänsyn till varandras berättigade krav. Men vi hava icke kommit längre, än att

det faktiskt förhåller sig så, att när det kommer en blyxtbelysning över den stora tavlan, dela sig dessa röster upp på två linjer. Därför har även den förra statsministern med stor rätt kunnat tala om, att det faktiskt för närvarande finnes två nationer, den övre, på vilken den nuvarande ministären skall söka stödja sig, och den undre nationen, som den vill bekämpa.

Dessa båda nationer hava också givit uttryck åt vad de egentligen vilja. Bägge två handla efter sin livliga övertygelse, men efter olika synpunkter och olika intressen. Därför skära deras övertygelser mot varandra, och därför komma de offentliga manifestationerna för dessa övertygelser att taga sig så olika uttryck. Hur var det icke med uppvaktningen av bondetåget och studentkårernas majoritet? Vad sågo vi då? Jo, hela det officiella samhället i festskrud. Alla offentliga flaggstänger hade sina flaggor uppe. Unga damer på balkonger viftade med sina vita batistnäsdukar, och det hela slutade, som det också vederborde, i medeltiden med en ofantlig defileringskur, som det svenska folket fick undergå inför ett hovs sagolika prakt, sådant det skildras av H. C. Andersén i hans sagor och äventyr.

Den undre nationen har också försökt ett litet tåg, men då voro alla de offentliga flaggstängerna nakna. Det var icke några blå och gullgula färger, som vajade med löften om trohet och sol i tillvaron för oss alla. Den stora överbyggnaden på samhället, representerad av slottet, låg där tyst och livlös som ett ofantligt fantom, en bild av den övre nationen, som den nuvarande regeringen skall representera.

Detta är sakens stora allvarliga sida, och det är den, vi skola tänka på. I det programtal, som nyss hölls av den nuvarande regeringens chef, förmärktes en lucka i regeringens uppfattning om sin ställning, nämligen att den skulle representera hela nationen. Det gör den icke, utan den representerar endast en del av nationen. Det framgår bäst därav, att det sades, att försvarsfrågan för närvarande är Sveriges viktigaste fråga och att alla andra frågor äro av underordnat slag.

Nej, herr statsminister, så är det icke. Det finns ingen enastående fråga här i landet, och allra minst är försvarsfrågan den yppersta, utan den yppersta är den sociala frågan, och endast i samband med den och ur dess synvinkel är det, som försvarsfrågan bör lösas.

Jag vill säga herr statsministern, att Ni begår ett misstag, Ni och den övre nationen, när Ni talar om Sverige. *Sverige består icke blott av den övre nationens fördelar utan även av den undre nationens lidanden.* Förrän Ni lärt Eder inse detta, kommer Ni aldrig att samla något helt folk. Ni kan visserligen genom kvarstad på tidningar, åtal och alla möjliga andra åtgärder hindra denna sammanlutning av folket. Men det blir endast ett herostratiskt arbete, och det kommer att falla till föga på grund av den olyckliga och falska utgångspunkten.

Det är därför, den undre nationen måste se på försvarsfrågan så, att den icke glädes rent av över farorna, såsom något, som skulle sprida glans över vårt folk och dess historia, att vi fortfarande hava

*Meddelande
från stats-
ministern.*

(Forts.)

Meddelande
från stats-
ministern.
(Forts.)

faror, så att vi kunna få rusta oss. Det är icke tillräckligt att låta estetici uppträda och dikta upp farorna till himlastormande höjd och säga: vi äro ännu Karl XII:s folk. Det är icke tillbörligt, att hela det svenska folket för det ändamålet skall åtaga sig nya dagsverken och offra den sista skärven, för att bliva ett lysande och levande monument i nutiden över en bleknad forntid.

Vidare är det så, att vi måste väga mellan sannolikheterna för faran och vad som vunnits ute i världen för fredens sak. Vi måste skåda problemet i dess helhet. Vi måste visserligen vara med om att hava ett försvar, i den mån det är behöfligt, men den undre nationen har också andra behov än försvaret. Det finns också sociala uppgifter, som kräva sin lösning, och man måste väga det ena mot det andra. Intresset för dessa uppgifter saknas hos den övre nationen, och därför anser den, att man kan gå så långt, att man endast litar till »sakkunskapen inom min armé», den mest ofolkliga och omöjliga sats att upprätthålla, som uttalats på länge i svensk politik.

Med dessa ord ber jag, herr talman, jämte det jag tackar, för att jag icke blivit avbruten av klubban, att få framhålla, att jag för min del är fullt enig med den nuvarande ministären om, att vi alla skola beflita oss om att skapa Sveriges lycka. Men Sverige är icke bara ett geografiskt begrepp, utan Sverige är även ett folk och till Sverige hör också den undre nationen, och hela vårt arbete skall gå ut på att avskaffa lidandet i detta land. Men den nya ministären är icke tillkommen för denna uppgift, utan snarare för att förkväva den, och därför säger jag: måtte den snart falla.

Herr Hildebrand: Då jag anhöll om ordet, var det närmast för att rätta en ovanligt grov förvrängning av herr Branting av vad jag sagt. Men sedan hopade först han och sedan herr Edén så många personliga angrepp emot mig, att jag icke ämnar följa dem på denna väg, enär det synes mig vara ett tecken på saklig svaghet att komma med en sådan taktik. Jag förstår för övrigt mycket väl, att de icke gärna vilja tala om den underhusparlamentariska satsen, som dock är grundvalen för deras uttalanden. Det är ett alldeles för ömtåligt ämne. Jag vill nöja mig med att med några ord beröra herr Brantings uttalanden om folkviljan, uttryckt i val.

Folkviljan, uttryckt i val, skulle representeras av majoriteten i andra kammaren av liberaler och socialdemokrater. Men hur skall man få tag i, hur denna folkvilja är beskaffad? Är den teoretiskt republikansk såsom socialdemokraterna? Eller är den det icke, som det liberala partiet? Skulle den vilja följa den föregående statsministern i hans krav på ökningar av försvarsbördorna eller den socialdemokratiska ledaren i kravet på minskning? Skulle den vilja acceptera socialdemokraternas ekonomiska program eller liberalernas? Nej, denna s. k. folkvilja är delad i två oförenliga hälfter, och det är endast ibland, som dessa hälfter gå tillsammans. Det är därför, som jag tror,

att det vore bättre att med något större försiktighet använda den där stora frasen.

*Meddelande
från stats-
ministern.*
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern *H a m m a r s k j ö l d*: Vad från vissa håll under denna debatt yttrats ger mig anledning att å regeringens vägnar avgiva följande ytterligare förklaring i en speciell punkt.

Såsom jag tidigare haft äran framhålla, har denna ministär bildats i syfte att söka åstadkomma en lösning av försvarsfrågan. Denna fråga är sålunda enligt ministärens mening den, som under den nuvarande situationen är och bör vara den dominerande. Från vissa håll har man emellertid, med utgångspunkt från konungens manliga och av den varmaste fosterlandskärlek burna tal på borggården den 6 februari, sökt skjuta i förgrunden en strid om författningen och dess anda. Enligt min och hela statsrådets mening föreligga icke tillräckliga skäl att upptaga en strid på denna punkt, en strid, som skulle komma att förbittra sinnena och splittra folket just vid en tidpunkt, då man borde samlas och lyfta sig till en stor kraftansträngning för att giva riket ett betryggande försvar.

Vi hava så mycket mera skäl att anse en sådan strid opåskad, som vi kommit till den bestämda uppfattning, att då konungen i sitt svar till den Staaffska ministären förklarar, att han icke på förhand fattat eller kunnat fatta något avgörande beslut i någon fråga, utan att först höra sina konstitutionella rådgivares uttalanden eller förslag vid sittande rådsbord, han härigenom tillkännagivit, att han under alla förhållanden vid ärendets slutliga föredragning komme att taga all vederbörlig hänsyn till föreliggande utredningar och statsrådets därpå stödda framställningar.

Vi äro sålunda förvissade därom, att konungen, vars strängt konstitutionella sinnelag vi också känna, icke handlat i strid mot grundlagens bud eller författningens anda och att konungen ej heller för framtiden kommer att så göra.

Herr *L i n d m a n*: Herr talman, mina herrar! Herr Branting har i sitt sista anförande med några ord framställt den frågan, huru högerpartiet såsom sådant skall ställa sig mot den nya regeringen.

Jag vill för min del förklara, då jag sålunda blivit uppfordrad, att för högern står försvarsfrågan som vår för närvarande viktigaste fråga. Därom behöver man icke stanna i tvivelsmål.

Väl har här i kammaren under denna riksdag framkommit sådana talesätt, såsom t. ex. i remissdebatten från det liberala partiets ledare, som att högerpartiet hade stora försyndelser och försummelse på sitt samve te gentemot försvarsfrågan. Jag skall icke gå in på att här bemöta detta. Att det kan komma i annat sammanhang är möjligt, men nu skall jag icke inlåta mig därpå, då det kanske faller utom ramen för denna debatt. Det kan hända, att det en dag visar sig,

Meddelande
från stats-
ministern.

(Forts.)

att den som utalade detta påstående var politikern Edén och icke historieskrivaren Edén.

Lika fullt står det fast, att högern har denna fråga som sin viktigaste fråga. Därom råder således icke någon tvekan. Högern kommer att vid försvarsfrågans lösning följa de grundsatser, som alltid varit ledande för högerpartiet i denna kammare. Det var icke länge sedan jag hade tillfälle att här i kammaren tala om dessa saker och att, om jag så får säga, å högerpartiets vägnar rikta mina ord till den förutvarande statsministern och försäkra, att högern varit och var beredd att sträcka sin hand till mötes för att hjälpa honom och tillsammans med honom lösa försvarsfrågan. I det ytttrandet ligger tydligt och klart uttryckt, huru för högerpartiet försvarsfrågan står och bör stå över partierna.

Jag känner mig fullkomligt övertygad om, att efter den förklaring, som avgivits från statsrådsbanken av hans excellens herr statsministern, ingen kan hysa något tvivel om, huru högerpartiets ställning kommer att bli till den nya regeringen. Vårt arbete kommer att gå ut på att i vår mån stödja och hjälpa regeringen vid lösningen av den stora och viktiga fråga, nämligen försvarsfrågan, som den nya regeringen sätter främst på sitt program.

§ 3.

Föredrogos de på kammarens bord liggande motionerna, nr 281, av herrar *Palmstierna* och *Jönsson* i Revinge samt nr 282, av herr *Söderberg* i Hobbarn; och hänvisades därvid den förra till lagutskottet samt den senare till jordbruksutskottet.

§ 4.

Konstitutionsutskottets härpå föredragna utlåtande nr 5 bordlades åter.

§ 5.

Ang. ändring i
17 kap. 12 §
handelsbalken.

Efter härpå skedd föredragning av lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om ändring i 17 kap. 12 § handelsbalken, begärdes ordet av motionären

Herr *Andersson* i Skrädene, som anförde: Då, enligt utskottets yttrande, frågan om förmånsrätt för skogsaccis och skogs-värdsavgifter med visshet torde komma att upptagas till behandling vid den utredning om kommunalskatteväsendets ordnande, som nu pågår, har jag, herr talman, icke något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Härpå föredrogos vart för sig:

Lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion med förslag till ändrad lydelse av 6 kap. 4 § strafflagen; och

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i 23 kap. 2 § rättegångsbalken; samt

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om ändring av 34 och 35 §§ i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Å föredragningslistan fanns vidare uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner angående ändring av dels § 21 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, dels § 18 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse i stad och dels § 15 mom. 1 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.

Ang. sättet för kommunala omröstningar.

Sedan *mom. a)* föredragits yttrade

Herr Leander: Jag har vid detta betänkande avgivit en blank reservation för att därigenom giva tillkänna, att jag hyser ganska stora sympatier för de väckta motionerna; och helst skulle ha önskat att utskottet förordat en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionernas syfte. Motionären hemställer i sina motioner, att, när å kommunalstämma, allmän rådstuga eller kyrkostämma omröstning begäres, sådan skall kunna försiggå icke blott efter upprop enligt nu gällande stadganden utan också efter anmälan.

Jag kan icke finna annat, än att det vore praktiskt att lägga i stämmans händer att för varje särskilt tillfälle bestämma, huruvida det ena eller andra omröstningssättet bör tillämpas, eller med andra ord, att stämman skulle äga frihet att handla efter sig företeende förhållanden. Om vid en stämma, som är mycket fåtaligt besökt, det begäres omröstning, är det orimligt, att ordföranden skall behöva uppropa alla röstberättigade därvid.

Nu hänvisar visserligen utskottet till åtskilliga prejudikat, enligt vilka man använt sig av en mellanform, bestående i att hela byar, rotar eller kvarter på en gång uppropas, därvid de, som stå inom de olika grupperna, antingen i mån av anmälan eller efter upprop avlämna sina röstsedlar till ordföranden, vilket förfarande ock förklarats giltigt. Jag fruktar emellertid, att icke alla stämмоordförande skola taga notis om vad utskottet här yttrat, och även om detta skulle bliva fallet, tror jag likväl, att många ordförande skola känna sig förpliktade att ropa upp alla röstberättigade för att vara säkra på, att stämman icke skall komma att överklagas.

Utskottet vidgår också i sitt betänkande, att man måste giva motionären rätt uti, att ett dylikt omröstningssätt, d. v. s. efter upprop av endast byar, rotar och kvarter, konsekvent genomfört ej låter sig väl förena med ifrågavarande lagstadgandens avfattning.

Det vore därför skäl uti, att lagtexten lämnade tydligare skrifter om att det ena eller andra omröstningssättet må tillämpas, allt efter som stämman finner för gott.

Vad som vållat utskottet de största betänkligheterna mot att gå motionärens yrkande till mötes, är emellertid, att utskottet befarar, att det skulle kunna bli omröstning om omröstningssättet med ty åtföljande diskussion och tidsutdräkt. Jag tror, att den knuten ganska lätt löses, och är viss på att Kungl. Maj:t utan allt för stora svårigheter går i land med detta, i fall ärendet hänskjutes till Kungl. Maj:t.

Jag har, herr talman, velat yttra detta, då jag hyser den mening, att de krav, som motionären framställer, nog komma igen samt att riksdagen förr eller senare måste gå dem till mötes, men jag har icke något yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b) och c).

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 8.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 2, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 5 § b), andra stycket, i förordningen angående bevilning av fast egendom samt av inkomst, föredrogs härpå; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 9.

Ang. bestämmelser till ledning för deklara-
tionsförfarandet.

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets betänkande, nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande av vissa normerande bestämmelser till ledning för deklara-
tionsförfarandet.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 15, hade herr *Carlson* i Falun föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av gränsvärden till skattefria avskrivnings- eller avsättningskvoter för vanligast förekommande grupper av driftsinventarier och byggnader till ledning för deklara-
tionsförfarandet.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Vennersten*.

Röing, Eriksson i Grängesberg, *Rune* och *Palmstierna*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om lämpligheten att fastställa gränsvärden till skattefria avskrivnings- eller avsättningskvoter för vanligast förekommande grupper av driftsinventarier och byggnader till ledning för deklarationsförfarandet ävensom, därest utredningen därtill gäve anledning, förelägga riksdagen förslag till sådana gränsvärden.

Ang. bestämmelser till ledning för deklarationsförfarandet.
(Forts.)

Efter uppläsandet av utskottets hemställan gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Palmstierna*, som yttrade: Som kammarens ledamöter behagade finna, är det en rätt talrik samling reservanter under detta betänkande, nämligen den nyblivne finansministern, herrar *Röing, Rune, Eriksson* i Grängesberg och undertecknad.

Jag vill då framhålla, att den fråga, som nu föreligger, inom bevillningsutskottets andra avdelning blev föremål för mycket ingående och intresserade överläggningar. Frågan är också av ganska stor betydelse, särskilt för industrien, och jag vågar därför, trots de nu föreliggande förhållandena, påkalla kammarens uppmärksamhet för denna sak.

Det är nämligen så, att även förra året var denna motion före. Den kom då samtidigt med spörsmålet om det nya deklarationsformuläret, men föll i detta sammanhang. Jag tillät mig emellertid här i kammaren ge en liten vink åt motionären att komma igen med frågan, för att vi därigenom skulle få tillfälle att än en gång dryfta densamma. Nu har motionären också kommit igen och, såvitt jag förstår, har han kommit igen på ett sådant sätt, att *saken* bör yttermera vinna i sympati hos kammaren. Han har nämligen icke begärt att få vissa starkt fixerade avskrivningskoefficienter, utan han har begärt att få vissa maxima och minima för dessa, som sedermera skola vara till ledning vid taxeringarna.

När man nu skall behandla en skattefråga rörande taxeringsärenden, är det alltid två parter, man har att taga hänsyn till. Den ena är den, som beskattas, den andra är den beskattande myndigheten. Då är frågan: huru ställer sig för båda dessa en reform av denna beskaffenhet? Jag vill då för min del säga, att, såvitt jag kunnat finna efter en sorgfällig undersökning av denna sak, bör för bådadera en reform i den riktning, motionären här föreslagit, vara särdeles lämpligt och jag tillåter mig motivera den saken något.

Det är nämligen så för det första, att nu har man inom industrien, icke bara inom vårt land utan i andra länder, undan för undan kommit till en mycket bestämd insikt om nödvändigheten av att ha riktiga avskrivningar, och det går ju det ordstävets numera, att skötas icke avskrivningarna ordentligt inom industrien, är det just en sådan industri, som först av allt står på huvudet.

Nu har om denna fråga så att säga en hel vetenskap utbildats. och de herrar, som äro intresserade av den, ha säkerligen bland an-

Ang. bestämmelser till ledning för deklarationsförfarandet.
(Forts.)

nat i Sveriges Industriförbunds skrifter sett, vilket målmedvetet och utmärkt arbete som på frivillighetens väg bedrivs för att åstadkomma normala avskrivningar hos våra industrier. Här är sålunda en strävan inom den privata industrien, men en strävan, som även pågår inom den offentliga industrien, vare sig kommunernas eller statens, och riksdagen har även själv t. ex. vid omläggningen av bokföringsväsendet — det må vara vid Trollhättan eller vid järnvägarna med deras nybyggnadsfonder o. d. — gått in för behovet av en verkligt rationell avskrivning.

Nå, hur är det då ställt med beskattningsväsendet med hänsyn till detta förhållande? Beskattningsväsendet och beskattningsförhållandena böra ju så rättvist som möjligt återspegla vad som sker ute i verkliga livet, dess normala förhållanden, följaktligen, vad som är en normal och behövlig avskrivning inom en industri skall också undandragas beskattningen. I annat fall sker en orättvisa. Men nu är det dock faktiskt på det sättet, att ifall kammarens ledamöter skulle gå till kungl. kammarrätten och, som jag gjort, gå igenom beskattningsmål efter beskattningsmål, vad finna ni? För det första denna oerhörda mängd pappershögar om beskattningsmål, pappershögar, som växa och växa för varje år. Men ni finna något annat också. Ni finna det, att mål, som visserligen icke kommit till kammarrätten, men som avdömts runt omkring i landet, avdömts till den grad olika, att för precis samma industri, samma del inom en industri, t. ex. i fråga om maskiner, helt och hållet olika beskattningsprinciper tillämpats. Följaktligen finna ni, att det för det första blir en massa onödigt besvär och för det andra, att industrien dessutom blir olika behandlad i olika delar av landet. Jag vill då fråga: vore det icke under sådana förhållanden av intresse för staten själv att, samtidigt som den fullföljer rättvisans principer, desslikes få bespara för sig en hel del omvägar och olägenheter? Jo, enligt mitt förmenande, måste man säga, att det vore det lämpligaste för staten.

Nå, varför ha då icke reservanterna här gått med på motionen? Om kammarens ledamöter uppmärksamt undersöka, huru den kläm, som upptages i reservationen, är avfattad, finner man, att det icke är samma kläm som motionens kläm. och varför? Därför, att motionen dock, enligt vårt förmenande, fastlåst, att detta *är* under alla förhållanden den riktiga vägen. Så långt kan icke ens jag, ehuru jag starkt sympatiserar för denna sak, gå, att jag säger, att det är den *enda* riktiga vägen.

Jag vill dock tillägga följande för att därigenom från den itrade ledamot av utskottet, som vill replikera mig efteråt, redan nu taga en del av hans argument.

Mer vill jag icke uttrycka, än att här ligger nätt och jämt så mycket före, att den väg är utpekad, som möjligen kan för industrien bli stabiliserande, för staten själv bli mer förande till rättvisa och desslikes åstadkomma mer praktiska resultat. Finnes en sådan möjlighet och se kammarens ledamöter detta, nåväl, varför då vägra en utredning av spörsmålet. Det är så mycket större skäl att

icke göra det, som man finner, att man på andra håll, i vårt västra grannland t. ex., redan gått från ord till handling. Där har man i en förordning redan fastställt maxima och minima. Det är ett första trevande och, låt mig säga mycket otillfredsställande, försök, men det visar likväl, att man är inne på försökslinjen, och med all sannolikhet kommer resultatet att bli, att man så småningom kommer till de rätta förhållandena.

Ang. bestämmelser till ledning för deklara-tionsförfarandet.

(Forts.)

Hur kan jag ha en sådan uppfattning, att man kan komma till de rätta förhållandena? Jo, utav det skälet, att om man studerar och går igenom vad t. ex. Sveriges kommunaltekniska förening framlagt, vad Sveriges Industriförbund framlagt, vad som i tyska industriella kretsar framlagts, när man verkligen mycket nära vissa normala gränser, och det är dessa normala gränser mellan maxima och minima jag skulle vilja finna.

Nu finns bara ett argument till mot den motivering jag framfört — men även det skall jag be att få undanröjda snarast möjligt — det nämligen, att i det levande livet äro icke alltid normala förhållanden gällande, utan ofta nog inträda rent extra ordinära förhållanden. Ja, extra avskrivningar förekomma, men då ha vi just kvar i våra deklara-tionsformulär den klausul, som bestämmer, att för sådana amorteringar, respektive avskrivningar få vederbörande framställa särskild motivering. Och då tror jag, att man härmed kommit på fullt rättvis grundval.

Ja, herr talman, jag har uppehållit mig något utförligt vid detta, men det är därför, att det är en sak, som enligt mitt förmenande bör gagna såväl industrien som staten, och jag kan under sådana förhållanden icke i någon mån gå ifrån en väg, som jag tror kan vara lämplig, förrän den visar sig i praktiken icke leda till det resultat, som avses, och jag hoppas, att jag har mina medreservanter bakom mig, då jag nu yrkar bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Röing, Zetterstrand* och *Jeansson* i Kalmar.

Vidare anförde

Herr *B y s t r ö m*: Herr talman! Den föregående talaren började sitt anförande med en erinran om, vilka som undertecknat reservationen vid detta betänkande — jag hörde icke om han sade, huru många eller få de voro, men nu äro de fem. Jag medger också, att han kunde med mycket större trygghet peka på namnen på reservanterna, då nu där finnas icke blott talaren själv, som ju är flink att försvara sin mening i kammaren och representant liksom herr *Berndt Eriksson* för socialdemokratiska partiet, utan också herrar *Röing* och *Rune*, även de framstående medlemmar av det liberala samlingspartiet, samt statsrådet *Wennersten*. så att ma kunde säga, att här har redan realiserats talet om ett enigt framträdande i frågan. Ty det ser ut, som om alla partier enat sig.

Ang. bestämmelser till ledning för deklarationsförfarandet.

(Forts.)

Nu vill jag dock säga, att inom utskottet funnos åtskilliga partikamrater till den ärade talaren, som icke ansågo sig kunna godkänna hans mening, så att harmonien är icke fullständig, även om de namn, som stå här, äro så betydande, att den, som har en **annan mening**, icke kan hoppas att segra i kammaren.

Det är, herr talman, två synpunkter, som man här vill tillgodose. Man måste å ena sidan taga hänsyn till den, som skall skatta. Man vill naturligtvis söka åstadkomma möjligaste rättvisa med hänsyn till honom och i sin mån bidra till, att hans affär skall få det utseende åtminstone, att den är baserad på en så sund ekonomisk basis som möjligt. Å andra sidan gäller det för staten att försöka få ut den skatt, som staten rättmätigt bör hava utav inkomsten från affärer och den förmögenhet, som där kan finnas. Det är klart, att det icke alltid är så lätt att draga upp gränserna mellan dessa två intressen. Men frågan gäller här, huruvida det förslag, som nu är framställt, kan vara tillfyllest för att åstadkomma, vad motionären har önskat. Att fixera gränsen eller gränserna för ifrågavarande belopp har icke ansetts kunna så lämligt försiggå.

Det har hänvisats till förhållandena i Norge, men det har också upplysts därom, att förhållandena där på detta område långt ifrån äro tillfredsställande eller att vederbörande äro nöjda därmed. Utskottet säger härom: »Huru vanskligt ett försök i den av motionären föreslagna riktningen är, visar också erfarenheten från Norge, där man, såsom motionären påpekat, nyligen uppställt dylika direktiv för taxeringen. De gränsvärden, som de norska tabellerna upp-tagat, hava nämligen, enligt vad utskottet inhämtat, redan befunnits för tränga och alls icke mötts med tillfredsställelse av industriens män». Skulle man efterlikna Norges lagstiftning på området, skulle man sålunda komma att här uppdraga så många gränser för att få ett område, på vilket man kunde röra sig upp och ned vid taxeringen.

Vad angår svenska förhållanden och åsikter härvidlag, har det upplysts till och med av en, som står såsom reservant vid detta utskottsbetänkande, att inom industrikretsar här i landet frågan livligt diskuterats, och att man sökt komma till någon lämplig lösning därav, men icke kunnat ena sig om, huru man egentligen skulle vilja ha det. Så upplystes åtminstone inom utskottet. Vidare står det ju vederbörande industrimän öppet att åstadkomma den utredning, som de anse behöflig för det belopp, som här anges, och för vilket de skola skatta.

En annan sak, som också torde böra tagas med i beräkningen, är, att de deklarationsblanketter, som nu äro tillgängliga, och som skola användas, ha egentligen ännu icke kommit till användning, utan det är första gången, de nu skola användas. Att så omedelbart efter det de antagits åstadkomma nya, ansågs icke vidare lämpligt, utan man borde åtminstone försöka dem ett år. Detta sistnämnda skäl är dock för mig icke något vidare vägande, då

jag anser, såsom jag sedan skall nämna, att de borde något för-
enklas.

Ang. bestämmelser till ledning för deklarationsförfarandet.

(Forts.)

Vad så reservationen angår, ansågs icke frågan nu ligga så, att det kunde anses lämpligt att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t i det ärendet. Jag skulle verkligen ha kunnat finna mig i detta, om det hade kunnat innebära en begäran om någon för-
enkling i själva deklarationsblanketterna. Reservanterna yrka emellertid att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om lämpligheten att fastställa gränsvärden till skattefria avskrivnings- eller avsättningskvoter för vanligast förekommande grupper av driftsinventarier och byggnader till ledning för deklarationsförfarandet ävensom, därest utredningen därtill giver anledning, förelägga riksdagen förslag till sådana gränsvärden. Sådana blanketterna äro synas de icke vara vidare välkomna för den, som skall använda dem. Såsom frågan nu ligger kan emellertid intet för denna gång göras åt saken.

Emellertid vill jag, herr talman, säga, att jag för min del icke kan gå med på reservationen, utan har med dessa ord velat yrka bifall till utskottets utlåtande och hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid betänkandet av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 3, bifaller den vid betänkandet av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 113 ja mot 53 nej, vadan kammaren med avslag å utskottets hemställan bifallit den av herr Vennersten m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

§ 10.

Vid föredragning härpå av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående herr Lindleys m. fl. motion, nr 31,

Andra kammarens protokoll 1914. Nr 23.

om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rätt för ordförande i pensionsnämnd att i tjänsteärenden använda tjänstefrimärken och tjänstebrevkort, biföll kammaren utskottets hemställan; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Till behandling företogs härefter statsutskottets utlåtande, nr 2, angående regleringen av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—9.

Kammaren biföll utskottets i dessa punkter gjorda framställningar.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

*Ang. lönerog-
ering för be-
vakningsper-
sonalen vid
fångvårds-
staten.* *Punkten 15, angående lönerogering för tjänstemän av lägre grad (bevakningspersonal) vid fångvårdsstaten.*

Under denna punkt hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen föreslagen ändrad lydelse av den ordinarie staten för fångvårdsstaten, i vad den avsåge tjänstemän av lägre grad (bevakningspersonal), att tillämpas från och med år 1915, samt fatta vissa därmed sammanhängande beslut.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren väckt motion, nr 155, däri herr *Lindberg* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att avlöningen å stat för vaktkonstapel vid fångvården skulle bestämmas till 1.300 kronor, därav lön 800 och tjänstgöringspenningar 500 kronor, vartill skulle kunna komma två ålderstillägg till lönen vartdera å 100 kronor efter resp. 5 och 10 år.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet och med avslag å herr Lindbergs ovanberörda motion i vad den skilde sig från utskottets förslag, måtte

a) godkänna följande ändrade lydelse av den ordinarie staten för fängvårdsstaten, i vad den avsåge tjänstemän av lägre grad (bevakningspersonal), att tillämpas från och med år 1915:

Ang. lönereglering för bevakningspersonalen vid fängvårdsstaten.

(Forts.)

	K r o n o r				
	Lön eller motsvarande	Tjänstgöringspenningar eller motsvarande	Arvode för särskilt förordnande	Summa	
1 överkonstapel (med förordnande såsom uppsyningsman) . .	1,000	500	250	1,750	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.
13 överkonstaplar (med förordnanden såsom uppsyningsmän) . .	13,000	6,500	3,250	22,750	
1 överkonstapel . . .	1,000	500	—	1,500	
60 överkonstaplar . .	60,000	30,000	—	90,000	
1 vaktkonstapel . . .	800	450	—	1,250	Efter 5 år kan lönen höjas med 50 kronor och efter 10 år med ytterligare 50 kronor.
398 vaktkonstaplar (därav 20 jämväl jordbruksförmän) .	318,400	179,100	—	497,500	
1 första vaktfru . .	700	350	—	1,050	
6 första vaktfruar . .	4,200	2,100	—	6,300	Efter 5 år kan lönen höjas med 50 kronor och efter 10 år med ytterligare 50 kronor.
1 vaktfru	600	300	—	900	
48 vaktfruar	28,800	14,400	—	43,200	
1 kokerska	400	200	—	600	
12 kokerskor	4,800	2,400	—	7,200	
Summa	—	—	—	674,000	

b) godkänna, att för åtnjutande av avlöning enligt den förändrade staten skulle gälla de villkor och bestämmelser, som stadgats för åtnjutande av avlöningsförmåner enligt den från och med år 1911 gällande ordinarie staten för fängvårdsstaten, dock med följande tillägg och ändrade föreskrift rörande rätt till beklädnadsersättning, nämligen att i avseende å arvode till överkonstapel med förordnande såsom uppsyningsman skulle i alla hänseenden gälla vad som stadgats beträffande tjänstgöringspenningar samt att beklädnadsersättning finge med 100 kronor för år till envar tjänsteman, tillhörande den manliga bevakningspersonalen, och med 50

Ang. lönerereg-
lering för be-
vakningsper-
sonalen vid
fångvårds-
staten.
(Forts.)

kronor för år till envar första vaktfru och vaktfru utbetalas i överensstämmelse med vad som gällde beträffande tjänstgöringspennin-
gar eller ersättning för sådana vid vikariat;

c) i fråga om övergången till den förändrade staten,
ej mindre förklara, att envar, som med eller efter ingången av år 1915 tillträdde ordinarie befattning av lägre grad vid fångvårdsstaten, skulle vara pliktig att underkasta sig de för åtnjutande av avlöningsförmåner enligt den från och med år 1911 gällande ordinarie staten stadgade villkor och bestämmelser med nyssberörda tillägg och ändring,

än även medgiva, att de förutvarande innehavare av ordinarie befattningar av lägre grad vid fångvårdsstaten, vilka icke före den 1 november 1914 anmälde, att de ville övergå till den förändrade avlöningsstaten — hittillsvarande ordinarie uppsyningsman i egenskap av överkonstapel med uppsyningsmansförordnande — samt underkasta sig de för åtnjutande av avlöning enligt denna stat stadgade villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, bibehölles vid dem enligt dittills gällande ordinarie stat tillkommande avlöningsförmåner ävensom, i den mån ej annat för-
anleddes av bestämmelserna i lagen angående civila tjänsteinnehavares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit dem, att uppsyningsman, som överginge till den förändrade staten, så länge han kvarstode i tjänst, bibehölles vid tjänstgöring såsom uppsyningsman mot åtnjutande av de i den förändrade staten upptagna avlöningsförmåner för överkonstapel, som förordnades att tills vidare bestrida dylik befattning, och med rätt att i fråga om tillträde till ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, han före år 1915 såsom ordinarie innehaft tjänst ej blott i uppsyningsmans- utan även i överkonstapelsgrad, samt att de nyinrättade överkonstapel-tjänsterna, vilkas innehavare skulle tjänstgöra såsom uppsyningsmän, icke behövde tillsättas annorledes än i den mån ordinarie uppsyningsmän, på sätt nämnts, överginge till desamma eller de hittillsvarande uppsyningsmansbefattningarna eljest bleve lediga.

Vid punkten fanns emellertid fogad reservation av herrar *Thors-son*, *Rydén* och *Lindberg*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet och med bifall till herr *Lindbergs* ovanberörda motion, måtte

a) godkänna följande ändrade lydelse av den ordinarie staten för fångvårdsstaten, i vad den avsåge tjänstemän av lägre grad (bevakningspersonal), att tillämpas från och med år 1915:

	K r o n o r				Summa	
	Lön eller motsvarande	Tjänstgöringspenningar eller motsvarande	Arvode för särskilt förordnande			
1 överkonstapel (med förordnande såsom uppsyningsman) . .	1,000	550	200	1,750	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.	
13 överkonstaplar (med förordnanden såsom uppsyningsmän) . .	13,000	7,150	2,600	22,750		
1 överkonstapel . . .	1,000	550	—	1,550		
60 överkonstaplar . .	60,000	33,000	—	93,000		
1 vaktkonstapel . . .	800	500	—	1,300		
398 vaktkonstaplar (därav 20 jämväl jordbruksförmän) .	318,400	199,000	—	517,400		
1 första vaktfru . .	700	350	—	1,050		Efter 5 år kan lönen höjas med 50 kronor och efter 10 år med ytterligare 50 kronor.
6 första vaktfruar . .	4,200	2,100	—	6,300		
1 vaktfru	600	300	—	900		
48 vaktfruar	28,800	14,400	—	43,200		
1 kokerska	400	200	—	600		
12 kokerskor	4,800	2,400	—	7,200		
Summa	—	—	—	697,000		

Ang. lönerog-
ring för bevak-
ningspersona-
len vid fäng-
vårdsstaten.
(Forts.)

- b) godkänna — — — —: vikariat;
c) i fråga om — — — —: lediga.

Punkten föredrogs, varefter

Herr Lindberg yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har vid denna punkt jämte ett par av utskottskamraterna avgivit en reservation, däri vi påyrka bifall till en av mig väckt motion, som avser en förändring uti vaktkonstaplarnas avlöning. Yrkandet i denna motion skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag därutinnan, att jag velat med tillstyrkande av vad fängvårdsstyrelsen för sin del i detta avseende föreslagit giva vaktkonstaplarna en högre begynnelseavlöning, medan däremot enligt Kungl. Maj:ts förslag begynnelseavlöningen för denna personal skulle bliva lägre, men ytterligare ett ålderstillägg tillkomma. Jag har tyckt mig finna — och till samma uppfattning borde naturligtvis en var komma, som vill genomläsa papperen och närmare taga reda på hithörande saker —

Ang. löne-
regle-
ring för bevak-
ningspersona-
len vid fäng-
vårdsstaten.

(Forts.)

att vaktkonstaplarna skulle vara mera betjänta av att redan i början av sin tjänstgöring få komma i åtnjutande av en något högre avlöningsförmån. Det kan visserligen vara sant, att det är bra att få ett ålderstillägg även efter 15 års tjänstgöring, men helt naturligt är det bättre att få det redan i början av sin anställning.

Jag vill, herr talman, för min del yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen, och jag gör detta så mycket mer, som utskottet vid sin behandling av Kungl. Maj:ts förslag har, i vad detsamma avser vaktkonstaplarnas avlöning, försämrat det kungl. förslaget. Utskottet har visserligen velat ge vaktkonstaplarna 50 kronors högre begynnelseavlöning, men på samma gång har utskottet, i likhet med vad jag föreslagit, tagit ifrån vaktkonstaplarna det ena av de utav Kungl. Maj:t föreslagna tre ålderstilläggen. Detta gör, att efter några års tjänstgöring bliva avlöningsförhållandena för en vaktkonstapel sämre, än vad fallet skulle ha blivit, därest Kungl. Maj:ts förslag hade gått genom.

Jag skall, herr talman, icke längre uppehålla mig vid denna sak. Jag hör, att utskottets hemställan utan någon nämnvärd meningsskiljaktighet bifallits i första kammaren, och jag fruktar, att så även blir förhållandet i denna kammare, men det är min livliga övertygelse och förhoppning, att denna fråga skall komma igen och då lösas på ett för vaktkonstaplarna tillfredsställande sätt.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Thorsson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Kloo, Larsson* i Västerås, *Hage, Bårg* i Katrineholm, *Zelahn* och *Svensson* i Skönsberg.

Härpå yttrade:

Herr Odqvist: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren behagade finna av betänkandet har en löne reglering för nu ifrågvärande tjänstemannakår skett så sent som år 1910, och likväl föreligger redan nu förslag till en ny löne reglering för samma kår. Utskottet har i alla fall gått med på densamma, ehuru löne regleringskommittén, som även ställt sig på den ståndpunkten, att högre avlöning borde beredas den tjänstemannapersonal, som här avses, icke gått så långt, som Kungl. Maj:t gjort i sitt förslag. Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets är helt obetydlig vad utgiftsumman beträffar, men Kungl. Maj:t har gått ifrån de grundlinjer, som löne regleringskommittén hittills iakttagit vid dylika löne regleringar. Kungl. Maj:t har nämligen föreslagit, att här tre ålderstillägg borde utgå efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring, medan däremot vid de löne regleringar, som under de senaste åren ägt rum med avseende å andra liknande verk, i motsvarande fall endast två ålderstillägg vid utgången av tvenne perioder förekomma.

Nu har herr Lindberg i sitt yttrande här i dag sagt, att hans förslag är betydligt bättre för dessa vaktkonstaplar än utskottets förslag. Så är likvisst icke förhållandet. Utskottet har genom sitt för-

slag tillgodosett dessa vaktkonstaplar med dels bättre avpassade löneförhållanden, dels ålderstillägg i ungefärlig överensstämmelse med vad herr Lindberg själv föreslagit. Nu är det ju så, att Kungl. Maj:ts förslag upptager en kostnad, vilken, såsom framgår av betänkandet uti denna punkt, är så gott som lika med den kostnad, som utskottets förslag skulle medföra, medan däremot enligt herr Lindbergs förslag den årliga kostnaden skulle höjas med 25,500 kronor endast i denna punkt och ytterligare ökas i tvenne följande punkter.

*Ang. löne-
regle-
ring för bevak-
ningspersona-
len vid fäng-
vårdsstaten.*

(Forts.)

Då såväl Kungl. Maj:ts som utskottet gått ut ifrån en betydlig löneförhöjning för nu ifrågavarande tjänstemannapersonal i förhållande till vad den förut hade och även i förhållande till vad löne regleringskommittén för sin del kommit till, anser jag för min del, att det förslag, som här föreligger från utskottet, borde av kammaren godkännas, och jag skall sålunda anhålla att få yrka bifall till det samma.

Herr Leander: Herr talman, mina herrar! Jag ber att i någon mån få korrigera herr Odqvists yttrande om, att en löne reglering för bevakningspersonalen vid fängvården skett så sent som år 1910. Det var icke egentligen tjänstemännen av lägre grad, som den löne regleringen avsåg, vilken då genomfördes, utan tjänstemännen av högre grad. En och annan liten förbättring tillkom visserligen då även tjänstemännen av lägre grad, men i huvudsak blevo dock deras löner den gången oförändrade.

Jag ber att för min del på det varmaste yrka bifall till reservationen. När en löne reglering anses behöflig, såsom här är fallet, så äro väl 200 kronor det minsta man kan tänka sig i tillökning utöver de förutvarande lönerna. Vidare vill jag anmärka, att genom den nu ifrågasatta förhöjningen komma dessa tjänstemän över gränsen för det bevillningsfria avdraget och få på grund därav betydligt högre skatter, än vad de förut behövt vidkännas, så att den reella förhöjningen går icke till 200 kronor, utan stannar åtskilligt därunder.

Vi ha ju nu i dagens tidningar sett, att ett överfall ägt rum vid tvångsarbetsanstalten i Karlskrona på åtskilliga av bevakningspersonalen. Det är alltså ett mycket riskabelt arbete, som dessa vaktkonstaplar ha sig ålagt, och ett arbete, som blir trötande i längden, och därför förtjäna de väl den lilla uppmantran, som kan ligga i den löneförhöjning, som reservationen nu vill tillerkänna dem, nämligen en förhöjning av 200 kronor.

Jag ber, som sagt, att få yrka bifall till reservationen och hoppas, att kammaren går med på densamma.

Med herr Leander förenade sig herr *Runefors*.

Herr Thorsson: Herr talman! Då försvararen av utskottets utlåtande anförde såsom ett bärande motiv för ett bifall

Ang. löne-
regle-
ring för bevak-
ningspersona-
len vid fäng-
vårdsstaten.

(Forts.)

till utskottets förslag, att reservationen innebär en större ökning av statsbudgeten än det förslag, som förordas av utskottet, är det ju så — det är nogsamnt bekant — att en sådan omständighet har en viss inverkan på kammarens beslut; men jag vill säga, att denna ökning i budgeten kommer den allra lägsta lönegruppen av tjänstemännen till godo, dessa bli därigenom satta i tillfälle att vardera få några kronor mera per år. Om jag tänker mig, att dessa tjänstemän få ordinarie anställning vid 32 års ålder, så äro de flesta av dem vid den tiden i den ställning, att de grundat familj, och under de närmaste åren av sitt ordinarieskap ha de de största utgifterna för uppehållandet av sin familj. Detta har för mig varit ett avgörande skäl att biträda den tanke, som ligger till grund för motionärens framställning. Jag anser det nämligen vara riktigt, att statsverket ordentligt avlönar sina tjänstemän under den tid, då de i egenskap av familjeförsörjare ha det stora onus, som ligger i att dra försorg om en del barn, som icke själva kunna bidra till sitt uppehälle. Man har ju slagit in på en alldeles motsatt princip i statsverket, i det att man ger tjänstemännen så liten avlöning som möjligt i början och först längre fram plockar på dem litet mera, så att man just vid den tidpunkt, när de strängt taget icke ha samma behov av ökade löner, tilldelar dem högsta mått av lön. Det är en princip, som jag för min del icke kan godkänna, och därför har jag tillåtit mig biträda motionen och ber att på det livligaste få yrka bifall till densamma.

Medan vi behandla detta ärende, ber jag att få säga ett par ord även om en annan sak, som det förefaller mig böra beröras vid behandlingen av denna punkt. Vi veta ju, att vi under de senare åren strävat efter att så långt som möjligt genom nyttigt arbete för kronans räkning utnyttja fångarnas arbetskraft, och det har därför mellan statens verk på detta område uppstått en synnerligen livlig kommunikation; sålunda låta armén, tullen och posten nu utföra en massa arbeten i våra fängelser. Jag för min del, som haft tillfälle att i mer än ett hänseende bedöma de arbetsprodukter, som ha kommit från fängelserna, kan lämna det vitsordet om det arbetet, att det, framför allt i fråga om materiel, i fråga om godhet, ligger ofantligt mycket över de varor, som kronan inköper av enskilda tillverkare. Man trodde i första början beträffande dessa personer, som komma in på fängelserna fullständigt obekanta med det arbete de där skulle utföra, att deras arbetsprestationer skulle bli synnerligen underlägsna. Jag kan då konstatera, att åtminstone vad det gäller att bedöma arbetet utfört inom ett fack, inom skomakeriyrket, så får jag säga, att på detta område ha fängelserna kommit till en mycket hög ståndpunkt i fråga om att leverera, visserligen ett enkelt, men i allt gediget arbete.

Det skulle vara ledsamt, om dessa strävanden skulle motverkas genom oförnuftiga anordningar i fråga om ledandet av själva arbetet, och det är detta, som föranlett mig att här begära

ordet. Det har nämligen kommit till min kännedom, att på en av landets största straffanstalter, Långholmen, har man börjat tillämpa den principen, att de yrkesutbildade personer, vilkas uppgift är att lära fångarna att utföra olika arbeten, jämställts med vanliga fångkonstaplar i fråga om skyldighet till vakttjänstgöring, och detta på ett sådant sätt, att de inkallas till tjänstgöring under söndagar, för att därigenom söndagsledighet må kunna beredas vaktpersonalen. I ersättning erhålla då dessa yrkeslärda arbetare en söckendag fri. Detta finner jag vara synnerligen opraktiskt anordnat; ty om jag exempelvis har två sådana arbetare, som skola lära en femtio å sextio fångar, så förefaller det mig, att de var på sin lott ha ett tillräckligt stort antal fångar att utbilda. Tar jag då en av dessa arbetare ifrån sin plats under en söckendag, en arbetsdag alltså, borttager jag från fångarna den undervisning, som de oundgängligen måste ha. Därigenom försämrar jag i ekonomiskt hänseende i synnerligt hög grad utbytet av vad man egentligen avsett med denna arbetsanordning.

Ang. lönerereglering för bevakningspersonalen vid fångvårdsstaten.

(Forts.)

Det skulle därför vara synnerligen angeläget, om fångvårdsstyrelsen ville ta detta ärende under allvarlig omprövning. Det förefaller mig, att om man exempelvis vid en straffanstalt som Långholmen behöver bereda den ordinarie eller e. o. vaktpersonalen ledighet, så bör det kunna arrangeras genom att anställa ytterligare en vaktkonstapel; denne har jag av helt naturliga skäl lättare att få än en yrkesutbildad arbetare, som förutom sin yrkesutbildning måste äga förmåga att på ett lämpligt sätt undervisa dessa människor, varom det här är fråga.

Det framgår av fångvårdsstyrelsens resonemang i detta huvudspörsmål, att man har en känsla av att det är svårare att rekrytera de yrkesutbildade arbetarne än de vanliga fångkonstaplarna. Ty de säga här, att den föreslagna löneförhöjningen är mera tillkommen därför, att denna personal skulle få något så när lika ställning med de andra grupper, som med dem kunna jämföras. Den behöver icke vidtagas för att man skall kunna rekrytera fångvårdspersonalen, ty därtill kan man få tillräckligt med folk ändå, men däremot säges det: »Endast för de befattningar, som vore förenade med undervisningsskyldighet i yrken och fordrade verklig yrkesskicklighet eller särskild utbildning, hade någon större svårighet yppats.» Med anslutning till detta fångvårdsstyrelsens uttalande synes det mig, att slutledningen skulle bliva, att det icke vidtages någon sådan anordning att från fångvårdsanstalterna driva bort de personer, som funnits vara lämpliga att användas såsom yrkesutövare och undervisare av fångarna. Jag tror det skulle vara den lyckligaste lösningen och för statsverket ur alla synpunkter bättre, om man anställde det antal fångkonstaplar, som erfordras för att kunna giva de andra konstaplarna nödig söndagsvila, så att de yrkesutbildade arbetarna, som undervisa fångarna, få börja sin arbetsdag, när fångarna börja sin, och sluta sin arbetsdag, när fångarna sluta sin, och så att de ha

Ang. lönereg-
lering för be-
vakningsper-
sonalen vid
fängvårds-
staten.
(Forts.)

söndagen ograverad. Det tror jag vore lyckligast för alla par-
ter.

Jag har begärt ordet för att fästa uppmärksamheten härpå och särskilt stryka under, vilken utomordentlig betydelse detta har ur ekonomisk synpunkt. I våra förräder för armén ligga i detta nu många tusen par skodon och många tusen kappor och rockar, som äro tillverkade i fängelserna. Det är av ett visst intresse, att detta arbete blir utfört till största belåtehet för staten. Det intresset skulle bättre tillgodoses, om man hade större antal yrkesutbildade arbetare, som kunde undervisa fångarna. Om man tager bort hälften av detta antal under vissa tider, då blir utbildningen sämre och arbetsresultatet sämre. Därför anser jag det vara ur alla synpunkter lyckligast, att man arrangerar det så, att man låter yrkesarbetarna ha sin mission och fångkonstaplarna sin. Jag tror, att det skulle tjäna både fångvården och statens intresse i allmänhet.

Härutöver har jag icke annat att säga än att yrka bifall till motionen.

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Jag tillät mig säga i mitt första anförande, att utskottet försämrat Kungl. Maj:ts förslag. Till detta säger herr Odqvist, att så icke är förhållandet. Jag skall med anledning härav be att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att Kungl. Maj:t föreslår för vaktkonstapel en begynnelseavlönning av 1,200 kronor jämte tre ålderstillägg efter respektive 5, 10 och 15 år. Utskottet föreslår en begynnelseavlönning av 1,250 kronor plus två ålderstillägg efter respektive 5 och 10 år. I min motion föreslås 1,300 kronors begynnelseavlönning och två ålderstillägg efter 5 och 10 års tjänstgöring. Detta gör, om jag tager en sammanlagd tjänstgöringstid av 20 år i ordinarie tjänst, att en vaktkonstapel får efter Kungl. Maj:ts förslag 1,500 kronor mindre än enligt mitt förslag och enligt utskottets förslag 1,000 kronor mindre. Då jag fortfarande hoppas, att denna kammare skall tänka på de mindre avlönade i samhället, vill jag fortfarande yrka bifall till vår reservation.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Thorsson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den senare propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren med avslag å statsutskottets hemställan i punkten 15) av utskottets förevarande utlåtande nr 2, bi-

faller den av herr Thorsson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 100 ja mot 63 nej; och hade kammaren alltså bifallit den vid punkten av herr Thorsson m. fl. avgivna reservationen.

Punkterna 16 och 17.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Härpå föredrogs *punkten 18*, angående höjning av det å ordinarie stat uppförda bestämda anslaget till fångars vård och underhåll; och yttrade därvid

Herr Lindberg: Herr talman! Med anledning av det av kammaren nyss fattade beslutet ber jag att få yrka bifall till den av herr Thorsson m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen. Det är i konsekvens med det av kammaren nyss fattade beslutet.

Vidare anfördes ej. Efter det herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till den vid punkten av herr Thorsson m. fl. avgivna reservationen, fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition.

Vid föredragning här efter av *punkten 19*, angående höjning av det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till fångars vård och underhåll, begärdes ordet av

Herr Lindberg, som anförde: Herr talman! Med samma motivering, som jag nyss anförde, ber jag att även vid denna punkt få yrka bifall till den avgivna reservationen.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen givit propositioner i ämnet, biföll kammaren det förslag, som framställdes uti den av herr Thorsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Punkterna 20 och 21.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt bifölls av kammaren.

Ang. lönerog-
ring för bevak-
ningspersona-
len vid fäng-
vårdsstaten.
(Forts.)

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid centralfängelset å Långholmen.

(Forts.)

Punkten 22, angående ombyggnads- och andra arbeten vid centralfängelset å Långholmen.

I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hemställde utskottet, att riksdagen måtte

a) till utförande av följande arbeten vid centralfängelset å Långholmen, nämligen ombyggnad av det s. k. gamla fängelset och vissa mindre arbeten i samband därmed, anordnande av värmeledning och elektrisk belysning i samma byggnad samt uppförande av ett bostadshus för direktören vid anstalten, allt i huvudsaklig överensstämmelse med av fångvårdsstyrelsen framlagt förslag, å extra stat för år 1915 bevilja 278,000 kronor;

b) vid bifall till detta förslag, medgiva, ej mindre att det i 1914 års riksstat uppförda anslaget till vissa arbeten vid fängelset, såvitt det avsåge omläggning av ångpannecentralen i det s. k. nya fängelset, i stället finge användas till den för denna byggnad och gamla fängelset gemensamma ångpannecentral. som enligt fångvårdsstyrelsens förslag skulle anordnas i gamla fängelset, än även att, därest något av nämnda båda anslag icke skulle behöva fullt tagas i anspråk för de därmed avsedda arbetena, överskottet i mån av behov finge användas till bestridande av kostnader för de arbeten, som skolat utföras för medel från det andra anslaget; samt

c) förklara Kungl. Maj:t äga rätt att för byggnadsföretagets lämpliga bedrivande låta under innevarande år förskottsvis av tillgängliga medel utanordna större eller mindre del av det belopp, som kunde bliva för år 1915 beviljat.

Häremot hade reservation avgivits av herr *Starbäck*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Starbäck*, som anförde: Herr talman! Som kamaren behagade finna, har jag tillåtit mig att vid denna punkt foga en reservation, i vilken jag till och med varit djärv nog att yrka avslag på Kungl. Maj:ts hemställan, d. v. s. en inbesparing av bortåt 300,000 kronor. Detta högst märkvärdiga förhållande torde dock icke vara av den beskaffenhet, att jag har rätt att hysa några större förhoppningar om kamarens benägna bistånd. Jag tillåter mig dock att fästa uppmärksamheten vid den motivering, som jag framlagt.

Förhållandet är ju det, att på fångvårdens alla områden för närvarande försiggår ett mycket kraftigt och intensivt reformarbete, som åtminstone i vissa avseenden börjar taga allt bestämdare konturer och pekar hän på att inom en mycket kort framtid bestämda förslag måste framläggas, som enligt min mening måste bli av beskaffenhet att visa, att vad nu är föreslaget av Kungl. Maj:t att utföras beträffande Långholmen endast blir ett provisorium. Särskilt gäller detta

de tendenser, som börja taga fastare former, angående fängelsernas utflyttande på samma sätt, varmed förut i vårt land experimenterats och lyckligt experimenterats vid Svartsjö. Andra kammaren har ju fått sin uppmärksamhet riktad på fängsvårdsförhållandena genom en motion av min kamrat Kronlund. Enbart dessa förhållanden, som ligga under utredning, torde, synes det mig, vara tillräckliga för att uppfordra till stor försiktighet, då det gäller nya anslag för att tillöka de gamla fängelserna. Man har nära liggande exempel på, huru det kan gå med sådana fängelser, som byggas mitt i ett i utveckling stadt stort samhälle, om man går och tittar på Östermalmsfängelset, i vars närhet tomter säljas, därför att den påträngande staden icke drar sig för fängelset. Liknande förhållanden torde komma att inträffa på Långholmen, då det område, som staten där äger, är så gott som fullständigt omslutet av områden, tillhörande Stockholms stad, och förhållandet där blir så mycket mera prekärt, som man i ngalunda kan vara säker på, att icke järnväg, när järnvägsförhållandena intill Stockholm skola ordnas, kommer att dragas fram över just denna del av Stockholms egendom, vilket komme att alldeles omöjliggöra — enligt vad en sakkunnig fängelseman upplyst mig — att här ha kvar något som helst fängelse.

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid centralfängelset å Långholmen.

(Forts.)

Slutligen ber jag få erinra om vad jag även framhållit i min reservation, att det är, som herrarna finna, dels genom professor Thyren, dels på annat sätt förarbeten igångsatta för vissa utredningar dels angående strafflagen, dels angående straffverkställigheten. Vi ha sålunda att förvänta reformer på det intima fängsvårdsväsendets område, om jag så får uttrycka mig, som också torde komma att innebära förändringar med avseende på fängelsebyggnadens anordning och utseende.

Nu till sist skulle jag vilja framlägga en liten personlig uppfattning. Jag finner det icke lyckligt, att på alla holmar i vår huvudstad skall följas det exempel, som riksdagen själv givit, när den uppförde de stora husen på denna holme, som voro ägnade att i sin mån fördärva stadens utseende. Att helt göra detta är visserligen icke så lätt på grund av all den fägring, som en givmild natur slösat på vår stad.

Emellertid finner jag, herr talman, fullgoda skäl vara för handen att fästa kammarens och riksdagens uppmärksamhet på denna fråga, och ehuru jag har föga eller ingen förhoppning att vinna anslutning, skall jag åtminstone till en början be att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Vidare yttrade:

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag är i stort sett av samma uppfattning, som herr Starbäck låtit komma till uttryck, men

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset å Långholmen.

(Forts.)

jag ber nu att få särskilt hålla mig till en detalj, beträffande vilken jag tror mig vara en smula sakkunnig. Denna detalj rör kostnaden för den ifrågasatta direktörsbostaden vid Långholmen, som en gång nedprutats från 34,000 kronor till nu föreslagna 28,700 kronor. Jag anser, att den mycket väl kan ytterligare nedprutas. Byggytan för den ytterligt rymliga bostad, som är planerad här, är icke mindre än 180 kvadratmeter, under det att i våra förnämsta villasamhäl- len, Saltsjöbaden och Djursholm, man numera ytterst sällan bygger villor med större byggyta än 150 kvadratmeter. Ifrån min verksamhet i Stockholms stads lantegendomsnämnd är jag i tillfälle att göra en liten jämförelse. Jag syftar på ett projekt, som i likhet med det här behandlade omfattar 7 rum och kök i Äppelvikens och Alvikens villastad i Bromma, som bygges på stadens mark. Det är en mycket framstående industridkare med mycket större inkomster än en fängelsedirektörs, som bygger — som jag nämnde — denna sjurumsvilla med mycket goda mått på rummen, men med endast 130 kvadratmeters byggyta. Kostnaden för den åsyftade villan går — med 1,000 kronor inräknade till stängsel och planteringar — endast till 23,000 kronor, under det att direktörsvillan vid Långholmen, enligt arkitekten Lindgrens beräkningar, skulle uppgå till 28,000 kronor. För närvarande anses 90 eller 100 kvadratmeter som en mycket god byggyta för 5 rum och kök. Det är då fullkomligt orimligt, att en ökning av två eldstäder skulle betinga en ökning i byggytan av 80 kvadratmeter eller 50 kvadratmeter, om man icke vill ta hänsyn till den veranda med balkong ovanpå, som upptaga 30 kvadratmeter.

Som bevis på det förfärliga slöseri, som denna villaritning innebär, kan jag nämna, att oaktat det finnes herrum på över 26 kvadratmeter, som ju ger plats till bland annat ett mycket storartat bibliotek, ifall tjänstemannen i fråga vill ha något sådant, så anser man sig böra giva honom ytterligare två rum, vardera med 37 kvadratmeters golvyta, nämligen en matsal och ett vardagsrum. En sådan matsal på 37 kvadratmeter är så stor, att den torde kunna rymma 25 sittande personer minst, och det är väl icke så synnerligen ofta en fängelsedirektör har så stora middagar, att han behöver två så stora rum. Dessutom finnas jungfrukammare, en storartad sängkammare, två barnkammare på 36 kvadratmeter tillsammans och hallar o. d., som upptaga nära 40 kvadratmeter. Den nyttiga golvytan, exklusive ett 10-tal garderober, är cirka 290 kvadratmeter d. v. s. 17 meter i kvadrat eller cirka två gånger statsutskottets plenivals golvyta.

Jag menar, att statens anseende som god arbetsgivare icke kräver, att den erbjuder den ena tjänstemannen efter den andra bostäder, som vederbörande funktionär knappast har råd att möblera, belysa och renhålla. För närvarande anses 2.000 kronor per eldstad vara ett relativt högt pris för villor — man kan komma ned till 1.400, 1.600 å 1.800 kronor. Den ifrågavarande villan borde kunna byggas för 16.000 kronor inalles. Att yrka något dylikt skulle emellertid allt för mycket svära mot det gängse slö-

seriet med statens pengar från vissa arkitekters sida. Deras uppfostran till bättre vanor måste ju givetvis gå långsamt — de kunna ju inte vänja sig vid alltför stora språng i utvecklingen. Jag går i stället en medelväg och yrkar, att direktörsbostaden må byggas för vad jag själv vet, att *sju mycket rymliga rum* och kök kunna byggas för, eller 23,000 kronor. Alltså skulle ifrån anslaget avdragas 5,700 kronor, vadan jag yrkar ett totalanslag i denna punkt av 272,300 kronor i stället för 278,000 kronor.

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset å Långholmen.
(Forts.)

Nu vill jag också säga några få ord om den enligt min mening föga klyftiga rådgivare, som fångvårdsstyrelsen håller sig med i sådana här frågor. Denne säger på ett ställe, där det är fråga om vad man skulle få in på Långholmens försäljning, att om vi få in en 4 miljoner för byggnaderna, så skänka vi ju bort marken. Till det vill jag bara bemärka, att den, som möjligen skulle spekulera på denna mark, han betalar naturligtvis för marken och icke för byggnaderna, som i annans hand knappast äro värda mer än materialvärdet.

Här föreligger nu emellertid ett så trängande behov av förbättringar, att jag, särskilt gentemot vissa läkare, som påverkat mig, icke har samvete att tala emot. Men nog innebär det i allt fall ett skövlande med värden, att man nu nedlägger så mycket pengar på detta fängelse och med mycket stor sannolikhet river alltsammans om högst tjugu år.

Ett sådant skövlande är nu också den av herr Starbäck nyss vidrörda ifrågasatta rivningen av Östermalmsfängelset, som har ett visst samband även med denna fråga. Jag vill icke påstå, att jag någonsin varit tilltalad av Östermalmsfängelsets arkitektur, lika litet som jag varit synnerligen tilltalad av något som ifrågavarande arkitekt har gjort. Men det får i alla fall konstateras vara ett oerhört skövlande med värden att riva en så pass ny byggnad, som väl ännu knappast fyllt femton år; och detta skövlande är fullkomligt lika beklagligt, vilken som än i sista hand får betala det, om det blir staten eller Stockholms stad eller någon enskild person, som får släppa till fiolerna.

Enligt min uppfattning skulle fångvårdsstyrelsen, om den visat något förutseende, vid det här laget kunnat haft färdigbyggt ett stort modärnt fängelse i stället för att hålla på och envisas att plåstra på detta gamla fängelse på Långholmen. Jag ber att få erinra om att Stockholms stad redan 1904 började köpa in lantegendomar — för närvarande äro i stadens ägo lantegendomar till ett värde av 15 å 20 miljoner kronor — och omfattande nära nog två hela socknar. Icke skulle det hava varit alldeles omöjligt, om fångvårdsstyrelsen velat säga några vänliga ord till Stockholms stad, att styrelsen fått tillhanda sig tillräcklig mark, måhända tio gånger så stor som Långholmsfängelsets yta, och därpå byggt ett fängelse, som mycket väl nu kunnat stå färdigt. Det finnes många andra, som hava mark i Stockholms närhet, och kanske staten själv har sådan; men fångvårdsstyrelsen har ej velat ha någon förflyttning och har blivit så förälskad i sitt Långholmen, att när man läser den kungl. propositionen, man rent av skulle önska att fångvårdsstyrelsen själv

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset å Långholmen.
(Forts.)

finge flytta till lämpliga lokaler därute, för att hava så mycket närmare till de studier, som den är så ivrig att få bedriva därstädes. Med detta har jag bara velat säga, att jag helst skulle yrkat avslag på hela förslaget, men att jag icke har samvete att göra det mot vissa läkares inrådan, varemot jag på mycket goda grunder yrkar en nedsättning med 5,700 kronor av den nu ifrågavarande anslagssumman, från 278,000 kronor till 272,300 kronor.

Herr Lindberg: Herr talman! Det nu föreliggande förslaget till delvis nybyggnad av fängelset på Långholmen är ingen ny fråga. Vi hava redan något år förut haft denna fråga till behandling, ehuru väl det då icke ledde till något nämnvärt resultat.

Nu har herr Starbäck först här i sin reservation och sedan under debatten yrkat avslag på Kungl. Maj:ts hemställen i detta ämne. Han anför såsom skäl för sitt avslagsyrkande det ganska ofta hörda talet om att detta påbyggande av det gamla Långholmsfängelset ändå trots allt skulle vara ett provisorium, då vi naturligtvis, menar han, och många med honom, skola komma dithän, att vi på grund av nya uppfattningar och nya bestämmelser och nya förhållanden skola vara nödsakade att förlägga våra fängelser på nya orter och delvis ge dem en annan karaktär än de nu hava.

Nu är denna fråga om att förflytta hela det gamla Långholmsfängelset en fråga, som jag närmast skulle vilja karaktärisera som en fråga, som gäller Stockholms stad och staten. Inom Stockholms stad är det helt naturligt ganska stora önskingar om att få förflytta det gamla fängelset från den holme, som med all rätt av herr Starbäck karaktäriseras såsom en av de holmar, som hava ett naturskönt läge i, som han säger, vår härliga huvudstad.

Jag finner det sålunda helt naturligt, att stockholmarna skulle önska att se fängelset förflyttat ifrån denna naturskönt belägna holme till en annan från huvudstaden mera avlägsen plats; men för staten uppställer sig dock den frågan: hur mycket skall det kosta att riva ned de gamla fängelsebyggnaderna på Långholmen och förvärva mark på annan plats och där bygga nya fängelser? Jag tror alldeles bestämt, att detta skulle välla en så betydande kostnad för staten, att, om man härvidlag vill fästa sig vid sparsamhetssynpunkten från statens sida, man icke för närvarande kan förorda ett sådant tillvägagångssätt. Om man utgår från denna uppfattning, ställer sig saken så, att förhållandena på det gamla Långholmsfängelset äro sådana, att man med nödvändighet måste förorda ett bifall till vad som här av Kungl. Maj:t har begärts, nämligen till denna ombyggnad och till dessa nybyggnader och till alla dessa andra anordningar där ute.

De herrar, som hava läst den kungl. propositionen — och det vill jag ju antaga, att allesamman hava gjort — finna ju ganska lätt, att det här gäller att vidtaga nödiga förbättringar för att på Långholmen åstadkomma dels bättre sjukhusanordningar för de så kallade kroppsligt sjuka, dels anordningar för arbetslokalernas utvidgande och förbättrande, dels anordningar för att åstadkomma ett bättre och ökat

verkstadsutrymme, dels anordningar för förbättrad sjukvård åt så kallade sinnesoroliga fångar, och dels slutligen anordningar för utvidgade och förbättrade lokaler för förvaring av proviant och övriga materialier. Allt detta är nödvändigt. Några av utskottsavdelningens ledamöter hava på ort och ställe förvissat sig om, att vad Kungl. Maj:t har begärt icke är mera än som oundgängligen behöves för att åstadkomma nödvändiga förbättringar därute.

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset å Långholmen.

(Forts.)

Herr Starbäck gör en jämförelse med Östermalmsfängelset och säger, att det har visat sig att detta fängelse på grund av sin närbelägenhet till staden har på kort tid blivit fullständigt kringbyggt, så att det i närvarande stund ligger omgärdat av höga hus; och han menar, att så även kan bli förhållandet med Långholmsfängelset, och framhåller olägenheterna därav. Jag tror, att det är någon skillnad på Långholmen och Östermalmsfängelset. Långholmen har sina naturliga begränsningar, och det lärer väl icke kunna med skäl anföras, att sådana byggnadsförhållanden skulle inträffa, att de driva de höga stora husen ända in på Långholmsfängelsets gränser.

Vidare anfördes det, att i en framtid en järnväg komme att framdragas över Långholmen, och att denna järnvägs framdragande skulle göra det obekvämt för fängelset att ligga kvar. Vill man emellertid nogare studera förhållandena där ute, så finner man, att även om en järnväg komme att dragas över en större del av Långholmen, detta ingalunda komme att verka generande för fängelset, utan, jag skulle nästan vilja säga, tvärtom komme att bidra till förbättring av förhållandena, i det att en järnväg komme att skära ön i två delar, med fängelset på den ena delen och byggnaderna bakom på den andra delen, åtskilda av den järnvägen.

Så talas här om de pågående utredningarna i fråga om strafflagsreformen, och att man skulle vänta med att göra förbättringar å fängelsebyggnaderna, till dess dessa utredningar vore färdiga. Efter allt att döma gå dessa utredningar i den riktningen, att gemensamhetsfängelser skola användas i större utsträckning. Det är just vad man strävar efter med detta nybyggnadsanslag, nämligen att åstadkomma gemensamma fängeslokaler. Jag kan sålunda icke finna, att de pågående utredningarna rörande strafflagsreformen lägga några hinder i vägen för dessa omändringar och denna nybyggnad.

Till sist skall jag, herr talman, be att få säga ett par ord med anledning av herr Tengdahls yttrande. Han yrkade visserligen icke avslag på utskottets förslag, han lät sig nöja med att kritisera kostnadsberäkningarna och de förslag, som äro framlagda av överintendentsämbetet; och så vitt jag hörde rätt, slutade han med att yrka en nedsättning på det kostnadsförslag, som här föreligger. Jag skall villigt erkänna, att jag icke är kompetent att med någon större omdömesförmåga granska de ritningar och de kostnadsförslag, som av överintendentsämbetet äro framlagda. Väl har man stora anledningar att befara, att de i vissa fall kunna vara högt beräknade, och jag skall gärna gå med på att man på det allra kraftigaste uppmanar vederbörande, som få hand om detta byggnadsarbete, att förfara med

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset å Långholmen.

(Forts.)

den yttersta sparsamhet med statens medel; det är ju en sak, som vi kunna vara överens om allesamman, tänker jag. Men jag hyser betänkligheter emot att gå med på någon som helst nedsättning i det här begärda anslaget, och jag vill erinra vännen Tengdahl om att vi hava icke så långt avlägsna exempel på att vi hava företagit granskningar och uträkningar på förslag ifrån riksdagen, vilka hava länt till att förslagen blivit dyrare till sist, när vi äntligen blivit färdiga till realiserande av vad som framkommit genom granskningen, än vad de ursprungligen voro. Detta är herr Tengdahl för resten själv ett levande bevis på.

Jag kan sålunda icke i något avseende finna, att man har några grunder för att vare sig avstyrka det här föreliggande förslaget eller att göra några nedsättningar i det. Jag skall därför, herr talman, på grund av denna min mening yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag skall endast be att få yttra några få ord till bemötande av min ärade partivän.

Det läser alls icke dröja mycket länge, innan Stockholm vuxit ut, naturligtvis icke runt omkring Långholmen, som ligger mitt i sjön, men till Långholmen på södermalmssidan. De höga husen äro redan där mitt för Långholmen, och stadsplanen är godkänd till Långholmen och ett gott stycke därbortom, om jag inte minns orätt.

Vad sedan beträffar, att en blivande järnväg skulle dela ön i två delar, så är det ju riktigt, men betydelsen härav beror på, hur man tar det. Långholmen tillhör till mer än nio tiondelar Stockholms stad. Själva fängelseområdet ligger som en liten prick på den stora ön. Kommer nu järnvägen, såsom förespeglats, att snudda vid ett hörn av Långholmens fängelseområde, blir förhållandet det, att de delar, som ägas av Stockholms stad, komma att ligga på var sin sida om järnvägen, och det blir icke alls så, att man reserverar ett område, där Långholmsfängelset ligger i avskildhet på ena sidan om järnvägen, såsom man skulle tro på grund av herr Lindbergs resonemang, och på andra sidan ett annat område. Så blir visst icke förhållandet.

Vad sedan beträffar att riksdagen gjort nedsättningar, som den sedan fått taga tillbaka, så kan jag icke taga den saken åt mig. Jag vet icke med mig, att jag yrkat på nedsättning mer än i ett fall, där jag fått riksdagen med mig och där det blivit någon sorts, vad man skulle kunna kalla, baklåxa, och det föreligger i fråga om de omtalade hospitalsbetjäningstäderna i Vänersborg. Med avseende på dem föreligger verkligen förslag om ett tillägg, men det tillägget är så obetydligt, att även med den föreslagna ökningen jag genom mitt uppträdande i riksdagen har räddat en del penningar åt statsverket — 13,400 kr. så vitt jag kan finna. Och även det är ju pengar. Hur herr Lindberg kunnat fatta saken på motsatt sätt, begriper jag ej. Herr Lindberg torde fått tag i någon s. k. bakfot.

Med avseende å min större eller mindre grundlighet att sätta mig in i dylika saker ber jag att få säga, att jag är fullkomligt ursäktad, om jag i någon liten mån högg i sten i fråga om Vänersborgsbostäderna. Det berodde på, att då jag sedan såsom ordförande i den lilla departementskommittén fick sitta och granska detta, det förekom en massa saker, som icke funnes i den kungl. propositionen. Det är ett fel från Kungl. Maj:t, som vilken riksdagsman som helst kan falla offer för; men om jag härvidlag ej räddat allt åt statsverket, som jag ville, har jag i alla fall räddat åtskilliga tusen, även om vi bifalla det lilla förslaget om tilläggsanslag.

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid centralfängelset & Långholmen.

(Forts.)

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då jag å utskottsavdelningen deltagit i behandlingen av denna fråga och haft tillfälle att sätta mig något in i densamma, ber jag att få lämna några upplysningar.

Den föregående ärade talaren har upplyst om skälen för denna ombyggnad. Dessa äro tre huvudskäl: för det första att man skulle få mera utrymme för arbetslokaler för gemensamhetsfångar, för det andra att man skulle få större utrymme för förrådsavdelningen, och för det tredje att man skulle få platser för de fångar som äro något abnorma. Det är dessa skäl som äro så talande. Om man läser propositionen, kan man svårigen gå emot en sådan tanke.

Nu har här av herr Starbäck nämnts, att denna omändring skulle endast vara ett provisorium. Det kan jag icke fatta och förstå, ty något måste åtgöras för dessa gemensamhetsfångar. Efter Malmöfängelsets ombyggnad har ju så gott som alla gemensamhetsceller där indragits. De tre stora centralfängelserna ha endast 13 platser vardera. Detta nödvändiggör sålunda, att alla gemensamhetsfångar efter hand flyttas till Långholmen. Nu finnes det 300 celler för gemensamhetsfångar men icke plats för mer än 150 att deltaga i arbete, därför att de behöva stort utrymme. Nu stå dessa byggnader, som det här är förslag om att ändra om, alldeles till ingen nytta. De äro så gott som färdiga att rasa ned, delvis åtminstone, enär bjälklagen äro alldeles uppruttna, vilket kan konstateras på så sätt, att om man med en käpp petar i bjälkarna, stora kakor av förruttnade träbitar falla ned. Att detta ej bör få fortfara faller av sig självt.

Det skäl, som här anförts, att denna omändring skulle förhindra tillkomsten av jordbruksfängelse, är ej heller hållbart. Tendensen går i den riktningen, att gemensamhetsfängelserna skola ökas mer och mer, och då är det tydligt, att om man tager ut jordbruksarbetare från olika fångelser i landet, så kommer man snart upp till ett 100-tal, och flera torde väl icke vara rådligt att upprätta jordbruksfängelse åt, ty enligt studier i andra länder har det påvisats, att detta system går blott så småningom fram och ökas så sakta.

Ang. ombygg-
nads- och
andra arbeten
vid central-
fängelset å
Långholmen.

(Forts.)

Här är ännu en sak, som talar mycket för, att man borde nu gå in på den bana, man slog in på förra året, att betrakta detta som ett fortsättande på det beslut, vi fattade förra riksdagen, och det är, att om vi försälja Östermalmsfängelset, vi få ett över-skott av de kostnader, som nedlagts, som så gott som bekosta både denna ombyggnad och även upprättandet av jordbruksfängelse. Hur man vill se och vända på saken, kan man icke våga gå emot ett sådant på praktiska grunder fotat förslag som detta. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Tengdahl ifrågasatte det, att fängvårdsstyrelsen skulle närma sig Stockholms stads beslutande myndigheter för att genom dem träffa ett avtal, enligt vilket man skulle flytta fängelset från Långholmen. Då vi behandlade förslaget i fjol om ett anslag å 209,000 kronor för utförande av vissa ändringsarbeten vid Långholmen, framförde herr Tengdahl ungefär samma tanke, fastän han icke ifrågasatte, att fängvårdsstyrelsen skulle taga första steget. Han framhöll, att Långholmsområdet skulle lämpa sig för folkpark. Nu är ju det att märka, att herr Tengdahl, som har tillfälle i Stockholms stadsfullmäktige att göra sin röst hörd, icke, när han redan i fjol var på det klara med detta spörsmål, använt den mellanliggande tiden för att på något vis bringa frågan inför dessa två myndigheter, så att vi sluppit detta fortsättningsanslag, som här föreligger, på 278,000 kronor. Men då nu detta blivit ogjort, kan jag ej tänka mig, att herr Tengdahl begär, att riksdagen, sedan den en gång anslagit 209,000 kronor, skall på grund av hans försummelse nu uppskjuta vidare åtgörande i hela ärendet. Det gäller icke att på något som helst sätt utvidga Långholmens gränser utan här gäller att inreda en del byggnader, som stå obrukade, i syfte att taga emot ett antal fångar, vilka måste dittransporteras så snart Malmöfängelset blir färdigt, och man blir tvungen att överlämna Malmö gamla straffängelse till Malmö stad i enlighet med ett mellan Malmö stad och staten träffat avtal. Sålunda kunna vi icke komma ifrån detta anslag, utan vi skola vara beredda att genast nu kunna åtminstone på något sätt anvisa, var vi skola lägga det nya fängelset.

Stockholms stad lär icke vara villig att på de närmaste 20 åren inlösa jordområden och byggnader, som kronan har ute på Långholmen. Skulle då under hela denna underhandlingsperiod alla dessa fångar, som förresten redan äro inne på Långholmen, och de, som komma dit, då vara hänvisade till att vistas i av oss alla utdömda lokaler, därför att vi skola sluta ett avtal med Stockholms stad i detta avseende?

Det må nu betraktas som ett provisorium eller icke, men då jag har att fatta min position till ett anslag, som avser att i någon mån skaffa tidsenliga lokaler till de personer, från vilka vi tagit friheten och som skola åläggas att utföra ett arbete, då anser jag

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset å Långholmen.

mig icke kunna stå till svars med att yrka avslag å det föreliggande förslaget, utan i den närvarande situationen måste jag, hur livligt jag än ger min anslutning till den rent ideella strävan, som herr Starbäck givit uttryck för, yrka bifall till det föreliggande förslaget.

Jag hyser den livliga uppfattningen, att en försäljning snarast möjligt av Östermalmsfängelset skall giva staten medel i sin hand att bygga ett fängelse ute på landet, där man kan få pröva vad verklig innebörd som ligger i dessa teoretiska spörsmål, som nu här givits uttryck åt. Jag hyser också den uppfattningen, att detta fängelses storlek skall för den erhållna köpeskillingen kunna göras tillräckligt för att motsvara ändamålet för den tid man håller på att utrona, huruvida man skall fortsätta med fängelsebyggnadsprincipen efter fängelsearbete förlagt ute i det fria.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag tycker, att det är egendomligt, att herr Thorsson polemiserar mot mig, som om jag yrkat avslag på hela det föreliggande förslaget. Jag har ju sagt, att jag på grund av påtryckning från läkarehåll icke hade samvete att yrka avslag på förslaget om ombyggnadet. Om jag nu uppträder i en fråga, där jag anser mig vara i någon mån sakkunnig, så vill jag säga herr Thorsson, att fångvårdsstyrelsen är så illa sent ute i denna fråga, att om jag på ett års tid skulle kunnat få ihop Stockholms stad och fångvårdsstyrelsen till underhandling, så kunde frågan om ett nytt fängelse i alla fall i detta ögonblick icke vara löst. I övrigt bör herr Thorsson förstå lika väl som jag, att icke ha vi från Stockholms stads sida så stort intresse av att erbjuda fångvårdsstyrelsen att slå sig ned på våra egendomar, men man kunde ju tänka sig, att de, som ha intresse av att få bort fängelset, skulle ha användning för någon mark på våra ägor. Jag har i mitt anförande bara framhållit detta som en möjlighet. Det kan ju tänkas, har jag sagt, att det finns enskilda personer, som ha marker, eller att staten har det; för mig är det icke huvudsak, att Långholmsfängelset slår sig ned på Stockholms stads marker, utan huvudsaken för mig — som också varit där ute och funnit hela etablissementet krångligt och omöjligt — är, att fängelset kommer bort, oavsett om det är Stockholms stad eller någon annan, som släpper till marken.

Herr Ekman: Herr talman! Det torde väl knappast kunna begäras, så överhopat som statsutskottet är med arbete, att samtliga statsutskottets ledamöter kunnat vara i tillfälle att i minsta detalj granska varje uppgjort ritningsförslag som förelägges statsutskottet till bedömande. Som herrarna torde hava erfarit försiggår denna noggranna granskning på respektive avdelningar, och på avdelningen har man här underkastat det uppgjorda

Ang. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset å Långholmen.

(Forts.)

förslaget en så noggrann granskning, som man varit i tillfälle göra.

Vad som nu skulle kunna föranleda kammaren att bifalla det från Stockholmsbanken framställda yrkandet om en nedprutning av 5,000 och några hundra kronor, jag hörde icke siffran, det vore sålunda den auktoritet, med vilken herr Tengdahl anser sig här i kammaren kunna påyrka en sådan nedsättning.

Jag nödgas anhålla, att kammaren ville en smula betänka sig, innan kammaren på så lösa grunder går med på detta yrkande, och för att i detta avseende något belysa vad jag menar, nödgas jag säga, att det förefaller mig, som om det icke kunde vara angenämt för riksdagen, enkannerligen för andra kammaren, att det förhållandet, inför vilket vi i år stå och som herrarna kanske observerat på sjätte huvudtiteln, kommer att ofta upprepas, nämligen att riksdagen gör en avprutning på ett byggnadsanslag för att efter några år nödgas åter igen höja detta anslag utöver den nedprutning, som riksdagen gjorde första gången. Det inträffade, när vi behandlade frågan om bostadshusen vid Vänersborgshospitalet. Detta var vid 1912 års riksdag, då Kungl. Maj:t hade begärt ett belopp av 81,400 kronor. Med samma säkerhet som i dag ansåg sig herr Tengdahl kunna bedöma, hur mycket detta förslag var för högt, och det var på herr Tengdahls ivriga förespråkande kammaren beslöt att sänka siffran till 60,000. Kungl. Maj:t fann anledning att då underställa spörsmålet, huru dessa bostadshus skulle kunna uppföras för det beloppet, sakkunnig prövning, och, om jag icke är orätt underrättad, var herr Tengdahl en av dessa sakkunniga. Herr Tengdahls rörelse på huvudet nu bekräftar att denna uppgift är riktig. Dessa sakkunniga gjorde en hel del minskningar i det ursprungliga förslaget beträffande utrymme, beträffande trappor, kallare o. s. v., men trots detta kunde de sakkunniga icke komma ned lägre än till 72,000 kronor. Den av herr Tengdahl påpekade berömvärda sparsamheten ligger således däruti, att dessa sakkunniga kunnat nedbringa slutsumman till 72,000 kronor, och det torde man böra erkänna att, om det redan var genant, att de icke kunnat komma ned till de av riksdagen fastslagna 60,000 kronor, så blir det enligt mitt förmenande så mycket mer genant, som det sedermera visat sig, att redan när de sakkunniga avgävo sitt förslag, medicinalstyrelsens arkitekt hade utarbetat ett nytt förslag, enligt vilket dessa byggnader kunde utföras för ett belopp av 68,200 kronor. Vi stå sålunda nu inför det förhållandet, att en framställning nödgar oss att öka det ursprungligen beviljade anslaget 60,000 kronor med de 8,200 kronorna, till vilket belopp medicinalstyrelsens arkitekt lyckats nedbringa kostnadssiffran.

Med anledning av detta, men med allt erkännande av önskvärdheten att sparsamhet iakttages på alla områden, vågar jag hemställa, att kammaren icke här utan någon grundlig undersökning ville bifalla det här tämligen lösa men med stor säkerhet framställda förslaget, och anhåller jag, herr talman, att

få yrka bifall till statsutskottets förslag oförändrat i denna punkt.

Aug. ombyggnads- och andra arbeten vid central-fängelset ö Långholmen.
(Forts.)

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag vill bara säga, att det är bra mycket begärt av herr Tengdahl, när han ifrågasätter, att fängvårdsstyrelsen skulle ingå till Stockholms stads ledande män med begäran om en förflyttning av Långholmsfängelset från den plats, där det nu ligger. Redan innan riksdagen fattade sitt beslut om att anslå 209,000 kronor för utförande av de arbeten, som under detta år skola utföras, hade fängvårdsstyrelsen i sin utredning satt ifråga det arbete till vilket det nu kräves medel, och det var Kungl. Maj:t, som så att säga återhöll ärendet. Detta är ingenting annat än en fortsättning av det förslag fängvårdsstyrelsen hade utarbetat, redan innan vi behandlade den första delen. Då är det bra mycket begärt, att fängvårdsstyrelsen, på eget initiativ, och mot egen övertygelse skulle gå in till Stockholms stadsfullmäktige och begära att Stockholms stad skulle köpa Kronan tillhöriga område, sedan riksdagen beviljat hälften av styrelsens anslagskrav.

Det är klart, att här försöka vi var och en förfäkta vår mening, och jag förtänker icke herr Tengdahl, att han förfäktar sin, men jag tycker, att han kunde haft ett bättre underlag, för sin framställning om han under den mellanliggande tiden utnyttjat sitt inflytande i Stockholms stadsfullmäktige, synnerligen om han därigenom lyckets, intressera Stockholms stad för affären. Det är av högst väsentlig betydelse med hänsyn till den ståndpunkt jag skall taga till frågan, att veta om jag har utsikt att med Stockholms stad kunna göra en fördelaktig affär, som kan innebära, att det utan alltför stora ekonomiska oppoffringar kan vidtagas förändringar. Jag anser dock, att beslutet från i fjol tvingar oss att taga det som föreligger i år.

Herr Tengdahl: Ja, herrarna må säga vad ni vilja, men jag vill uttala såsom min övertygelse, att det är hårt, att av en riksdagskamrat såsom nu av herr Ekman bli behandlad på det insinuanta sätt, som jag här har blivit, då man gentemot ett systematiskt slöseri, mot vilket överintendentensämbetet aldrig sökt sätta p, redligen strävat att söka rädda åtminstone några slantar åt statsverket. Jag försökte rädda 21,400 kronor men lyckades icke rädda mer än 13,200 kronor. Då tycker herr Ekman, att detta är icke en huvudsak; huvudsaken är, att riksdagen icke blir besvärad med ett tilläggsanslag på 8,200 kronor. Jag har från talarstolen förut påpekat, att, om jag i någon mån missagit mig på denna sak, så beror detta på ofullständigheten av de upplysningar, som funnos i den Kungl. propositionen. Hade herr Ekman reda på vilka obehag jag hade, då jag satt som ordförande i den omtalade kommittén, så hade han icke uppträtt så insinuant som nu. Kungl. Maj:t tillsätter en kommitté av

Äng. ombygg-
nads- och
andra arbeten
vid central-
fängelset i
Långholmen.

(Forts.)

fyra personer och begär, att om vi stå två mot två, så skall ord-
föranden durka igenom beslutet med utslagsröst. Kanske hade
herr Ekman underlåtit att göra dessa obehagliga insinuationer,
om han vetat, hur jag haft det; ett värre helvete här jag aldrig
haft, än de stunder då jag måste drabba samman med medicinal-
styrelsens arkitekt, som sannerligen icke var god att knäppa
nötter med. Jag tycker, som sagt, att om man redligen försöker
att sätta p för överintendentsämbetets och vissa vanligen mycket
illa uppfostrade arkitekters slöseri, så borde man kunna påräkna
tacksamhet från riksdagskamraternas sida. Jag får säga, att
det verkligen förvånade mig, att icke herr Ekman som krona på
sitt insinuanta anförande kom med ett försök att på dessa fat-
tiga bostäder vid Vänersborgs hospital lägga hela kostnaden
för kommittén, fastän den frågan ju var den minsta, som vi be-
handlade!

Herr Ekman: Jag vill endast säga herr Tengdahl, att
jag i mitt förra anförande gav ett erkännande åt varje försök
att åstadkomma sparsamhet med statens medel, även på detta
område, men jag tror icke det kan bli något bestående gagn med
nedsättningar, om det sedermera skall visa sig, att man gjort
sådana på så lösa grunder, att man blir tvungen att taga tillbaka
dem. Jag ville även säga, att en del av dessa besparingar har
åstadkommits av medicinalstyrelsens egen arkitekt, som fram-
lagt ett förslag slutande på ett lägre belopp än det, vartill de
sakkunniga kommit. Jag vågar också tänka mig den möjligheten
beträffande den byggnad, som här ifrågasättes, att i framtiden
även härvidlag en utredning skulle kunna bli sådan, att man först
därav kunde bedöma de möjliga besparingarna, och att man således
även här kunde få en bakläxa. Jag tycker, att de besparingar vi
med full visshet se oss kunna göra, dem böra vi göra och bibehålla,
men jag tror det kan skada mer än gagna, om man går så
långt i sin sparsamhetsiver, att vi få taga tillbaka redan gjorda
nedsättningar. Därför, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen
propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till
det av herr Tengdahl under överläggningen gjorda yrkandet samt
3:o avslag å utskottets hemställan; och blev utskottets hemställan
av kammaren bifallen.

Punkten 23.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24, angående kost och beklädnad åt eleverna vid sta-
tens uppfostringsanstalt å Bona m. m., föredrogs härefter. Därvid
yttrade

Herr Vahlquist: I denna punkt yttrar statsutskottet: *Ang. beräkningen av uppfostringsanstaltens å Bona inkomster.*
 Ehuru utskottet funnit anmärkningsvärt, att vid beräkningen av anstaltens inkomster icke upptagits någon sådan gottgörelse som anstalten på grund av stadgandet i § 10 av lagen den 27 juni 1902 angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppfostran äger att för elevs vård och underhåll uttaga av elevs egna medel eller hos hans föräldrar, har utskottet likväl icke velat av denna anledning föreslå någon nedsättning i anslaget.

I egenskap av ledamot i styrelsen för statens uppfostringsanstalt å Bona anser jag mig skyldig att på grund av detta utskottets yttrande lämna följande upplysning.

Anledningen till att någon sådan gottgörelse icke upptagits, är helt enkelt den, att dessa inkomster, dessa gottgörelser för elevers vård, mycket sällan förekomma. Det har under de bortåt tio år anstalten varit i verksamhet icke förekommit mer än fyra gånger, och det är därför icke så märkvärdigt, att styrelsen ansett sig sakna anledning att såsom en särskild inkomstkälla upptaga dessa medel. För övrigt är det ju helt naturligt, att medlen i alla fall komma anstalten till godo såsom en inkomst och icke äro att betrakta som bortkastade. Dylika gottgörelser har, såsom nyss framhållits, erlagts i allenast fyra fall och med ett belopp utgörande tillhoppa 721 kronor 20 öre.

Skulle det emellertid anses önskvärt att gottgörelse för elevers vård upptages vid beräkningen av anstaltens inkomster får man naturligtvis göra det, fast det ju kan hända, att inkomster av detta slag under åtskilliga år bli lika med noll.

Herr talman, jag har ansett mig böra lämna denna upplysning och tillåter mig i övrigt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 25—28.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—32.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda punkter hemställt.

§ 12.

Herr *Byström* avlämnade en motion om ändrad lydelse av 49 § 1 mom. regeringsformen.

Andra kammarens protokoll 1914. Nr 23.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 283, bordlades på begäran.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om ändring i tullsatsen för zaponlack; och

nr 5, i anledning av väckt motion om tullfrihet för nickeloxid;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 5, angående verkställd granskning av fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande av dem gemensamt lämnat uppdrag i fråga om riksdags- och riksbankshusen å Helgeandsholmen; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Normlösa nr 1 Bredgård i Östergötlands län;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Västerlösa nr 6 Kornettsgård och förra häradsskrivarbostället Västerlösa nr 7 Södergård i Östergötlands län;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra länsmansbostället Unnerstad nr 2 Mellangård i Östergötlands län;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av vissa till kronoparken Bona i Östergötlands län hörande lägenheter;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Norr Ladugård nr 1 i Östergötlands län;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område från förra militieboställena Alvastra nr 1, 2, 3 och 4 m. m. i Östergötlands län;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Fettjestad nr 2 Ågård i Östergötlands län;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra skogvaktarbostället Åstad nr 1 i Östergötlands län;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Skedagården nr 1 i Östergötlands län;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upp-

låtande av en lägenhet från förra profossbostället Horsaberg nr 1 i Jönköpings län;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Hamneda nr 5 Kronogård i Kronobergs län;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från Roma klosters kungsgård i Gottlands län;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bjärröd nr 1 i Kristianstads län;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Näs nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från de till kronopark avsatta förra militieboställena Musland och Bullarby Östergården i Göteborgs och Bohus län;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Östra Näreby nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av det till förra kronofogdebostället Bullsäng nr 6 Storegård i Älvsborgs län hörande Mellanskiftet;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Horn nr 7 och 8 Bredegård i Skaraborgs län;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från det till kronopark avsatta förra militiebostället Finnäs nr 1 i Jämtlands län;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från Vänngarns kungsgård i Stockholms län;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av medel, som influtit i ersättning för av kronan verkställd förbättring å ett Vapnö fideikommisssegendom i Hallands län tillhörande flygsandsfältområde;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bölnorp nr 1 med Bölnorp nr 2 i Östergötlands län;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Stora och Lilla Alviken nr 1 och 2 m. m. i Östergötlands län;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Kloster nr 1 i Kalmar län;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Lilla Bjurum nr 1 och 2 jämte Uppsala nr 2 i Skaraborgs län;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för delägarna i Lösings häradsallmänning att sälja viss del därav;

nr 30, i anledning av väckt motion om tillägg till 117 § skiftesstadgan; och

nr 31, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åstadkommande av räntabilitetsberäkningar för jordbruk.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Anderson</i> i Knapasjö	under	8 dagar fr. o. m. den 20 febr.,
» <i>Karlson</i> i Västtomten	»	5 » » » 21 »
» <i>Sjöberg</i>	»	4 » » » 21 »
» <i>Rydén</i>	»	3 » » » 19 »
» <i>Olsson</i> i Järnsida	»	9 » » » 20 »
» <i>Rosenquist</i>	»	6 » » » 20 »
» <i>Lorentzon</i>	»	9 » » » 18 »
» <i>Säfstrand</i>	»	8 » » » 21 »
» <i>Magnusson</i> i Tumhult	»	5 » » » 24 »
» <i>Ekerot</i>	»	4 » » » 21 »
» <i>Sjöblom</i>	»	8 » » » 20 »
» <i>Jonsson</i> i Hökhult	»	8 » » » 20 »
» <i>Jansson</i> i Djursåtra	»	3 » » » 21 »
» <i>Leander</i>		den 21 febr. och
» <i>Eliasson</i>	»	» 21 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,55 e. m.

In fidem

Per Cronwall.